

U susret zakonu o rodnoj ravnopravnosti

MODEL ZAKONA O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

pogled na moguća rešenja iz ugla Ženske platforme za razvoj Srbije

Prof. dr Marijana Pajvančić
Prof. dr Nevena Petrušić

Uvodna reč

U Srbiji teku pripreme za donošenje zakona kojim će biti reformisan pravni i institucionalni okvir rodne ravnopravnosti i definisani osnovni pravni instrumenti za unapređenje rodne ravnopravnosti. Na potrebu izmena važećeg Zakona o ravnopravnosti polova ukazivano je u više navrata. U Ženskoj platformi za razvoj Srbije 2014–2020, usvojenoj na Paliću 2014. godine, ova potreba je artikulisana u vidu eksplicitnog zahteva da se bez odlaganja pristupi radu na izmenama antidiskriminacionih zakona, uključujući i Zakon o ravnopravnosti polova.

Rad na novom zakonu, koji je formalno započeo 2015. godine, praćen je zastojima i konceptualnim lutanjima, o čemu najbolje svedoči činjenica da je u toku rada na zakonu izmenjen i sam naziv zakona: prva verzija zakona, koji je početkom 2016. godine povučen iz skupštinske procedure, nosila je naziv „Zakon o ravnopravnosti žena i muškaraca“, dok nova verzija zakona, na kojoj se još uvek radi, nosi naziv „Zakon o rodnoj ravnopravnosti“. Dosadašnji rad na zakonu ukazuje da ne postoje čvrsta i konzistentna opredeljenja o tome koje aspekte rodnih odnosa zakon treba da uredi, niti su iskristalisi stvari o institucionalnim dimenzijama politike rodne ravnopravnosti koju zakon trasira, kao ni o pravnim mehanizmima za suzbijanje i zaštitu od rodne diskriminacije. Zato je još uvek nepoznanica kakva će zakonska rešenja biti sadržana u konačnom tekstu zakona.

Pri izradi Zakona o rodnoj ravnopravnosti svojevrsno polazište bio je Model zakona o rodnoj ravnopravnosti, koji je izradio Savet za rodnu ravnopravnost pri instituciji Zaštitnika građana i koji je 2015. godine Zaštitnik građana uputio Koordinacionom telu za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije. Imajući u vidu da je u procesu rada na reformi pravnog i institucionalnog okvira rodne ravnopravnosti Model zakona o rodnoj ravnopravnosti bio inicijalni tekst, korisno je da integralni tekst Modela zakona bude objavljen kako bi bio dostupan široj javnosti. On može biti od koristi u predstojećoj javnoj debati o novom nacrtu zakona o rodnoj ravnopravnosti, ali i za buduće proučavanje i kritičko sagledavanje samog procesa zakonodavne reforme u ovoj oblasti i dometa koje je država ostvarila na planu zakonskog urođivanja pojedinih pravnih oblasti.

Radi što boljeg uvida u rešenja koja je Model zakona ponudio, u ovoj publikaciji su, pored teksta Modela zakona, objavljeni prilozi koji rekonstruišu rad na tekstu Modela zakona, od početnih teza do njegovog finalnog teksta. Takođe, celovito su izloženi svi komentari, predlozi i sugestije koje su organizacije civilnog društva, nezavisna tela i pojedinci i pojedinke dali, kao i stavovi koji su izraženi u toku diskusije koja je povodom Modela zakona vođena na različitim forumima. Sama publikacija i podaci koje sadrži svojevrsna su istoriografska građa za buduća istraživanja, ali i hronologija jedne deonice puta kojim je društvo u Srbiji koračalo oslobođajući se bremena patrijarhata i rodnih nejednakosti.

Kako je teko rad na izradi Modela zakona o rodnoj ravnopravnosti

Na osnovu uvida u praktičnu primenu Zakona o ravnopravnosti polova, koji je bio oslonjen na više različitih izvora (npr. istraživanja koja su se odnosila na različita konkretna pitanja vezana za primenu Zakona; problemi u vezi sa primenom Zakona na koje su ukazivali predstavnici i predstavnice institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova koji su neposredno radili na primeni Zakona; izrada Komentara zakona sa izvodima iz supsidijernih zakona, kao i izrada posebnih vodiča za primenu Zakona na lokalnom nivou, čiji je cilj i smisao bio da se u praksi olakša i potpomogne primena zakona i dr.), Savet za rodnu ravnopravnost kao savetodavno telo koje deluje u okviru Zaštitnika građana konstatovao je da postojeći Zakon nije dovoljno menjati ili dopunjavati, već da je potrebno doneti novi zakon zbog sledećih razloga:

1. Promena naziva Zakona koji bi trebalo da bude Zakon o rodnoj ravnopravnosti kako bi i naziv zakona jasno i u potpunosti govorio o njegovoj sadržini koja ne uključuje samo identitet prema polu već i rodne identitete.

2. Ratifikovano je više međunarodnih dokumenata značajnih za ovu oblast (npr. Istanbulska konvencija) čije bi standarde trebalo integrisati u nacionalno zakonodavstvo.
3. Zakon je bilo potrebno uskladiti sa rešenjima sadržanim u Zakonu o zabrani diskriminacije koji je usvojen nakon usvajanja Zakona o ravnopravnosti polova.
4. Supsidijerno zakonodavstvo pretrpelo je značajne izmene (npr. Zakon o radu), pa je neophodno međusobno uskladiti zakonska rešenja.
5. Usvojeni su i neki zakoni (npr. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici) koji posebno regulišu nasilje u porodici kao nesumnjivo najdelikatnije i veoma važno pitanje za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.
6. Iskustva u primeni zakona pokazala su njegove slabosti: nedostatak instrumenata za implementaciju zakona; nepotpuna regulativa (npr. nedostaju odredbe o institucionalnim mehanizmima rodne ravnopravnosti koji se obrazuju na republičkom nivou, status lokalnih institucionalnih mehanizama rodne ravnopravnosti); garancije prava čiji sadržaj je uži od sadržaja koji ovim pravima garantuje Ustav (npr. pasivno biračko pravo) i dr.
7. Veliki broj članova Zakona, kako je pokazala praksa njegove primene, trebalo bi menjati ili dopuniti (od ukupno 55 članova Zakona 31 član bi trebalo menjati ili dopuniti, a samo 14 članova Zakona ne bi bilo menjano), što je prema pravilima koja regulišu izradu zakona jedan od kriterijuma koji daje mogućnost da zakonodavac ne unosi intervencije u postojeći Zakon već da pripremi novi tekst zakona.
8. Zakonom bi trebalo regulisati više pitanja koja važeći Zakon nije regulisao.

Najvažniji predlozi u vezi sa sadržajem koji bi novi zakon trebalo da reguliše odnose se na sledeća pitanja:

1. Uključivanje rodnog identiteta u zakonska rešenja, jer je to u važećem Zakonu o ravnopravnosti polova nedosledno učinjeno.
2. Jasno, precizno i eksplicitno regulisanje obaveza države i javnih vlasti vezanih za politiku jednakih mogućnosti i preduzimanje posebnih mera kako bi žene i muškarci mogli pod jednakim uslovima da ostvare svoja prava, jer je u aktuelnim zakonskim rešenjima to izostalo, a obaveze koje reguliše važeći Zakon odnosile su se najvećim delom samo na privatne poslodavce. Ustav Srbije u svojim osnovnim načelima (član 15) izričito garantuje ravnopravnost žena i muškaraca i propisuje obavezu države da vodi politiku jednakih mogućnosti. Ovaj zakon treba da operacionalizuje ovu načelnu ustavnu odredbu.
3. U važećem Zakonu je izostalo regulisanje više pitanja u oblastima značajnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. To se naročito odnosi na posebne mere kao instrumente vođenja politike jednakih mogućnosti koje treba da doprinesu ostvarivanju jednakih mogućnosti žena i muškaraca da ostvare svoja prava (na primer: oblasti koje se odnose na nasilje u porodici, posebno zaštitu žrtava porodičnog nasilja; oblast političkog života u kojoj je izostalo regulisanje brojnih pitanja među kojima se najvažnija odnose na posebne mere koje treba da doprinesu unapređenju rodne ravnopravnosti u političkom životu, naročito u vezi sa povećanjem zastupljenosti žena u neposredno biranim telima, kao i na rukovodećim položajima u državnoj administraciji; zakonsko regulisanje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova, među kojima posebno bliže regulisanje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova na lokalnom nivou budući da su oni veoma važni za primenu zakona; zakonsko regulisanje instrumenata za primenu zakona koji konkretizuju oblike i način primene, a naročito praćenje primene zakonskih rešenja, propisivanje sankcija za kršenje zakonom propisanih dužnosti u slučajevima u kojima aktuelni Zakon nije propisivao sankcije i dr.).

Rukovodeći se navedenim saznanjima, a na osnovu obrazloženja koje je pripremila predsednica Saveta, plana rada i dinamike rada i obrazloženja potrebe da se pristupi izradi modela zakona, Savet za Rodnu ravnopravnost pri instituciji Zaštitnika građana 25. IX 2014. godine doneo je odluku da se pristupi izradi Modela zakona o rodnoj ravnopravnosti¹ i formirao radnu grupu za izradu Modela zakona.² Rad na

¹ Izvod iz Zapisnika sa sednice XIX Saveta za rodnu ravnopravnost Zaštitnika građana, održane 25 IX 2014. godine (tačka dnevnog reda br. 2)

² Radnu grupu su činili stručnjaci i stručnjakinje za pojedine oblasti rodne ravnopravnosti, kao i članovi i članice Saveta za rodnu ravnopravnost: prof. Senad Jašarević, profesor na Pravnom Fakultetu u Novom Sadu (oblast rada i zapošljavanja), dr Gorana Đorić, profesorka na Filozofskom fakultetu u Nišu, Đurđica Ergić, članica Saveta za rodnu ravnopravnost (oblast obrazovanja), dr Višnja Đorđić, profesorka na Fakultetu fizičke kulture u Novom Sadu (oblast sporta), dr Slobodan Savić,

izradi Modela zakona podržala je Misija OEBS-a u Srbiji. Definisan je sadržaj zakona i sačinjene su osnovne teze kojima se rukovodila radna grupa u svom radu.

Sprovedeno je i istraživanje o primeni važećeg Zakona o rodnoj ravnopravnosti sa posebnim osvrtom na lokalni nivo.

Model zakona o rodnoj ravnopravnosti je pripremljen i 15. XI 2014. upućen članovima Saveta za rodnu ravnopravnost na razmatranje, koji su potom dali komentare i sugestije na njega. Krajem novembra 2014. godine Savet je razmotrio Model zakona i zaključio da je potrebno organizovati široku javnu raspravu o Modelu zakona kako u relevantnim institucijama tako i među građanima i građankama. Sačinjen je formular za prikupljanje komentara (prilog br. 4).

Tokom 2015. godine tekla je diskusija o Modelu zakona u okviru institucionalnih mehanizama za ravnopravnost polova (npr. 10. XII 2014. godine u Odboru za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova;³ 4. II 2015. godine u Skupštini AP Vojvodine u organizaciji Zaštitnika građana i Ženske parlamentarne mreže;⁴ 10. II 2015. godine SKGO je organizovao debatu na sastanku sa lokalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost, kao i u široj javnosti. Posebne pisane priloge sa sugestijama dostavili su i predstavnici i predstavnice Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, zamenica Pokrajinskog ombudsmana za rodnu ravnopravnost, Pokrajinski sekretarijat za rad, zapošljavanje i ravnopravnost polova, Pokrajinski zavod za ravnopravnost polova, veliki broj organizacija civilnog društva, eksperti i eksertkinje, odbornici i odbornice, ombudsmani na lokalnom nivou i pojedinci i pojedinke.⁵ Sugestije i predlozi iz ove debate sabrani su u posebnom izveštaju.⁶ Radna grupa je radila na njihovom integrisanju prispevki sugestija i predloga u tekst Modela zakona.

Zaštitnik građana uputio je 16. VI 2015. godine Model zakona predsednici Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije (prilog br. 8). Model zakona poslužio je kao radni materijal za rad na pripremi novog Zakona o rodnoj ravnopravnosti, na kome je radilo Koordinaciono telo u saradnji sa civilnim sektorom.

profesor na Medicinskom fakultetu u Beogradu i član Saveta za rodnu ravnopravnost, Gordana Stevanović, zamenica Zaštitnika građana zadužena za oblast rodne ravnopravnosti, Lepoja Čarević Mitanovski, predsednica organizacije za zaštitu prava i podršku ženama sa invaliditetom „Iz kruga“ i članica Saveta za rodnu ravnopravnost, Vanja Macanović, direktorka Autonomnog ženskog centra iz Beograda i članica Saveta za rodnu ravnopravnost (nasilje u porodici), dr Adriana Zaharijević, saradnica na Institutu za filozofiju i društvenu teoriju i članica Saveta za rodnu ravnopravnost (mediji) (kasnije je dostavila obaveštenje da nije u mogućnosti da prihvati učešće), dr Dubravka Valić Nedeljković, profesorka na Odseku za žurnalistiku Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Dragana Grabovica, saradnica u službi Zaštitnika građana za oblast rodne ravnopravnosti (oblast zaštite prava), mr Sonja Stojanović, direktorka Beogradskog centra za bezbednosnu politiku i članica Saveta za rodnu ravnopravnost (oblast bezbednosti), Dragana Petrović, eksertkinja za rodne politike, prva predsednica Saveta za ravnopravnost polova Vlade Srbije (oblast kulture), i dr Marijana Pajvančić, profesorka na Fakultetu za evropske pravno - političke studije, Novi Sad (osnovne odredbe, politički život, institucije rodne ravnopravnosti) i koordinatorka rada na Modelu zakona. Odredbe o sudskoj građanskoopravnoj zaštiti od rodne diskriminacije pripremila je dr Nevena Petrušić, profesorka na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu.

³ <http://www.parlament.gov.rs/aktivnosti/narodna-skupstina/radna-tela/odbori,-pododbori,-radne-grupe.2399.html>

⁴ <http://www.skupstinavojvodine.gov.rs/Vesti.aspx?id=4809&s=vesti&j=HR>

⁵ Npr. primedbe, predlozi i sugestije učesnika i učesnica u debati o Modelu zakona o rodnoj ravnopravnosti organizovanoj od strane Odbora za ljudska i manjinska prava, a povodom obeležavanja Međunarodnog dana ljudskih prava 10. XII 2014. godine. Videti: Zapisnik sa sednice Odbora za ljudska i manjinska prava od 10. XII 2014. Sve sugestije, primedbe i predlozi izneti u toku javne debate o Modelu zakona sistematizovani su po članovima na koje se odnose u posebnom izveštaju.

⁶ Videti prilog.

Model zakona o rodnoj ravnopravnosti

I. OSNOVNE ODREDBE

Predmet uređivanja

Član 1

Ovim zakonom uređuju se dužnosti državnih organa, organa autonomnih pokrajina, organa jedinica lokalne samouprave, organizacija kojima je povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i pravnih lica koja osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu, Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave (u daljem tekstu: organi javne vlasti), kao i poslodavaca da integriru rodnu dimenziju u oblast u kojoj deluju, da u okvirima svojih nadležnosti vode politiku jednakih mogućnosti i u tom cilju usvajaju i primenuju posebne mere za sprečavanje i otklanjanje diskriminacije zasnovane na polu, rodu i rodnom identitetu; postupak pravne zaštite lica od diskriminacije na osnovu pola i roda; institucije koje se obrazuju u okviru organizacije vlasti u čijoj nadležnosti je oblast rodne ravnopravnosti; nadzor nad primenom ovog zakona, kao i sankcije za kršenje prava propisanih ovim zakonom.

Rodna ravnopravnost i uključivanje rodne perspektive u sve oblasti društva

Član 2

Postizanje rodne ravnopravnosti presudno je za unapređivanje društva u pravcu demokratije, vladavine prava, ekonomskog rasta i stabilnosti društva.

Uključivanje rodne perspektive u sve oblasti društva ostvaruje se vođenjem javnih politika na nacionalnom, pokrajinskom i lokalnom nivou, posebnim merama u oblastima u kojima je potrebno osnaživati rodne manjine za aktivno uključivanje u društvene tokove, i kroz promociju, razvijanje i unapređivanje procesa uvođenja rodne perspektive u javne politike na svim nivoima i nadzor nad njihovom primenom.

Poštovanje međunarodnih standarda i ustavno jemstvo rodne ravnopravnosti

Član 3

U skladu sa opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima, Ustavom Republike Srbije (u daljem tekstu: Ustav) i zakonima, jemči se ravnopravnost žena i muškaraca u svim oblastima javnog i privatnog života.

Svako je dužan da poštuje ravnopravnost žena i muškaraca, odnosno zabranu neposredne ili posredne diskriminacije po osnovu pola ili roda.

Rodna ravnopravnost podrazumeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog i privatnog života, u skladu sa opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima, Ustavom i zakonima.

Organi javne vlasti dužni su da kontinuirano prate ostvarivanje rodne ravnopravnosti u svim oblastima društvenog života, primenu međunarodnih standarda i Ustavom garantovanih prava u ovoj oblasti, kao i da, u okvirima svojih nadležnosti, vode politiku jednakih mogućnosti i preuzimaju posebne mere u cilju otklanja bilo kog vida neposredne ili posredne diskriminacije po osnovu pola i roda.

Zaštita dostignutog nivoa prava

Član 4

Dostignuti nivo ljudskih prava u domenu rodne ravnopravnosti ne može se smanjivati.

Odredbe ovog zakona ne mogu se tumačiti na način koji bi doveo do ukidanja ili ograničenja nekog postojećeg prava utvrđenog drugim propisom.

Diskriminacija na osnovu pola i roda

Član 5

Diskriminacija po osnovu pola, roda i rodnog identiteta je svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) koje ima za cilj ili posledicu da licu ili grupi lica, a po osnovu pola i roda, oteža, ugrozi, onemogući ili negira priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj, građanskoj, porodičnoj i drugoj oblasti.

Diskriminacijom se smatra i ako se prema licu neopravdano postupa lošije nego što se postupa, ili bi se moglo postupati, prema drugome, isključivo ili uglavnom zato što je tražilo ili namerava da traži pravnu zaštitu od diskriminacije ili je ponudilo ili namerava da ponudi dokaze o diskriminatorskom postupanju. Neopravdanim razlikovanjem, isključivanjem, ograničavanjem i postupanjem ili drugim preduzetim merama, u smislu ovog zakona, naročito se smatra ako:

- 1) preduzeta mera nije opravdana zakonitim ili legitimnim ciljem;
- 2) ne postoji srazmerna između preduzetih mera i cilja koji se preduzetim merama ostvaruje.

Zabranjeno je i kažnjivo fizičko i drugo nasilje, eksploracija, izražavanje mržnje, omalovažavanje, učenjivanje i uzneniranje s obzirom na pol i rod, kao i javno zagovaranje, podržavanje i postupanje u skladu sa predrasudama, običajima i drugim društvenim obrascima ponašanja koji su zasnovani na ideji podređenosti ili nadređenosti polova, odnosno stereotipnih uloga polova.

Zabranjeno je i kažnjivo uskraćivanje prava ili javno ili prikriveno priznavanje pogodnosti u odnosu na pol ili zbog promene pola.

Niko ne sme trpeti štetne posledice zbog toga što je kao svedok ili žrtva diskriminacije na osnovu pola i roda pokrenuo postupak za zaštitu od diskriminacije, dao iskaz pred nadležnim telom o slučaju diskriminacije ili upozoravao javnost na slučaj diskriminacije na osnovu pola, roda i rodnog identiteta.

Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta

Član 6

Svako ima pravo da se izjasni o svojoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Seksualna orijentacija i rodni identitet je privatna stvar i niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svojoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Zabranjen je i kažnjiv svaki vid diskriminacije i diskriminatorsko postupanje zbog izjašnjavanja o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu.

Neposredna diskriminacija

Član 7.

Neposredna diskriminacija jeste svako neopravdano razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje kojima se u istoj ili sličnoj situaciji bilo kojim aktom ili radnjom organa javne vlasti, poslodavca ili pružaoca usluge, lice ili grupa lica stavljuju ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, odnosno kojim bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj po osnovu pola i roda.

Posredna diskriminacija

Član 8

Posredna diskriminacija je svako neopravdano razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje kojima se u istoj ili sličnoj situaciji lice odnosno grupa lica, na osnovu pola i roda kao ličnog svojstva, stavlja u nepovoljniji položaj aktom ili radnjom ili propuštanjem koje je prividno zasnovano na načelu jednakosti i zabrane diskriminacije, osim ako je to opravданo zakonitim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna.

Posredna diskriminacija postoji i kada prividno neutralna pravna norma, primenjena na različite situacije, stavlja osobe u nejednak položaj po osnovu pola i roda.

Povreda načela jednakih prava i obaveza

Član 9

Povreda načela jednakih prava i obaveza postoji ako se licu ili grupi lica po osnovu pola, odnosno roda, neopravdano uskraćuju prava i slobode ili nameću obaveze koje se u istoj ili sličnoj situaciji ne uskraćuju ili ne nameću drugom licu ili grupi lica, ako su cilj ili posledica preduzetih mera neopravdani, kao i ako ne postoji srazmerna između preduzetih mera i cilja koji se ovim merama ostvaruje.

Opšta zabrana zloupotrebe prava

Član 10

Zabranjeno je uživanje prava utvrđenih ovim zakonom protivno cilju u kome su priznata ili sa namerom da se povrede ili ograniče prava drugih, ili da se izazovu ozbiljne posledice po bezbednost, javni poredak i moral.

Značenje pojmova

Član 11

Pojedini pojmovi, u smislu ovog zakona, imaju sledeće značenje:

- 1) **pol** se odnosi na biološke karakteristike lica;
- 2) **rod** je pojam koji označava društveno uspostavljene uloge, položaje i statuse žena i muškaraca u javnom i privatnom životu, a iz kojih, usled društvenih, kulturnih i istorijskih razlika, proističe diskriminacija zasnovana na biološkoj pripadnosti određenom polu;
- 3) **diskriminacija i diskriminatorsko postupanje** je svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koje se zasniva na: polu, rodu, bračnom statusu, porodičnom statusu, trudnoći i materinstvu, roditeljstvu i seksualnoj orientaciji;
- 4) **posebna mera** je mera privremenog karaktera usmerena na ukidanje nejednakosti i ubrzavanje i postizanje pune ravnopravnosti polova u praksi;
- 5) **jednake mogućnosti** su pojam koji uključuje poštovanje i ostvarivanje ljudskih prava žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života, ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim fazama planiranja, pripreme, donošenja i sprovodenja odluka koje utiču na položaj žena i muškaraca, i mogućnost ravnopravnog korišćenja rezultata koji proizlaze iz razvoja društva;
- 6) **rodno zasnovano nasilje** je ponašanje kojim se ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo, ili nanosi materijalna šteta licu, kao i ozbiljna pretnja takvim ponašanjem, koje sprečava ili ograničava neko lice da uživa prava i slobode na principu ravnopravnosti polova;
- 7) **uznemiravanje** je svaki neželjeni verbalni, neverbalni ili fizički akt učinjen sa namerom ili koji ima za posledicu povredu dostojanstva i izazivanje straha ili stvaranje neprijateljskog, ponižavajućeg, degradirajućeg ili uvredljivog okruženja, zasnovan na polu i rodu;
- 8) **seksualno uznemiravanje** je neželjeni verbalni, neverbalni ili fizički akt seksualne prirode, učinjen sa namerom ili posledicom povrede ličnog dostojanstva, stvaranja zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg ili uvredljivog okruženja, zasnovan na polu i rodu;
- 9) **seksualno ucenjivanje** je svako ponašanje odgovornog lica koje, u nameri traženja usluga seksualne prirode, uceni drugo lice da će u slučaju odbijanja pružanja traženih usluga protiv njega ili njemu bliskog lica izneti nešto što može škoditi njenoj ili njegovoj časti ili ugledu;
- 10) **organ javne vlasti** je državni organ, organ autonomne pokrajine, organ jedinice lokalne samouprave, javno preduzeće, ustanova, javna agencija i druga organizacija kojoj je povereno vršenje javnih ovlašćenja, kao i pravno lice koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu, Republika, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava.
- 10) **poslodavac** je pravno ili fizičko lice koje zapošljava, odnosno radno angažuje jedno ili više lica, izuzev organa javne vlasti;

10) **pružalac usluga** je svako fizičko, odnosno pravno lice, koje drugim fizičkim i pravnim licima pruža određene usluge iz svoje nadležnosti određene zakonom, odnosno osnivačkim aktom.

Termini, kojima su u ovom zakonu označeni položaji, profesije, odnosno zanimanja, izraženi u gramatičkom muškom rodu podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose.

II. POLITIKA JEDNAKIH MOGUĆNOSTI I POSEBNE MERE

Politika jednakih mogućnosti

Član 12

Organi javne vlasti dužni su da razvijaju i vode aktivnu politiku jednakih mogućnosti u svim oblastima društvenog života.

Politika jednakih mogućnosti podrazumeva ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim fazama planiranja, pripreme, donošenja i sprovođenja odluka koje utiču na položaj žena i muškaraca.

Organi javne vlasti dužni su da preduzimaju posebne mere u cilju stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje prava i sloboda, sprečavanje i otklanjanje neposredne ili posredne diskriminacije zasnovane na polu i rodu.

Posebne mere kao instrumenti politike jednakih mogućnosti

Član 13

Organi javne vlasti, poslodavci i pružaoci usluga, u okvirima svojih nadležnosti i u oblastima u kojima deluju, usvajaju posebne mere u cilju otklanjanja nejednakog položaja žena i muškaraca i stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje prava i sloboda žena i muškaraca pod jednakim uslovima.

Posebne mere se utvrđuju ovim zakonom i zakonima koji uređuju različite oblasti javnog života, kao i odgovarajućim opštim pravnim aktom organa javne vlasti, poslodavca ili pružaoca usluga u okvirima njihovih nadležnosti i u oblastima u kojima deluju.

Posebnim merama obezbeđuje se ravnopravno učešće žena i muškaraca u postupku pripreme, usvajanja i praćenja primene planskih dokumenata i budžeta, kao i uključivanje rodne ravnopravnosti u planske dokumente i budžet.

Posebne mere primenjuju se dok se ne postigne cilj propisan posebnom merom.

Nediskriminacioni karakter posebnih mera

Član 14

Ne smatra se diskriminacijom ni povredom načela jednakih prava i obaveza donošenje posebnih mera radi otklanjanja i sprečavanja nejednakog položaja žena i muškaraca u društvenom i privatnom životu, i ostvarivanja jednakih mogućnosti za žene i muškarce u svim oblastima društvenog života.

Plan za primenu posebnih mera

Član 15

Organi javne vlasti donose plan delovanja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i primenjuju posebne mere u cilju unapređenja i uspostavljanja rodne ravnopravnosti.

Organi iz stava 1 ovog člana u okviru svojih nadležnosti, a na osnovu analize položaja žena i muškaraca, svake četiri godine donose plan delovanja na unapređenju rodne ravnopravnosti. Planom delovanja utvrđuju se razlozi za uvođenje posebnih mera, ciljevi koje treba postići primenom posebnih mera, način sprovođenja plana i oblici i instrumenti nadzora nad njegovim sprovođenjem.

Sastavni deo plana delovanja za unapređenje i uspostavljanje rodne ravnopravnosti je i akcioni plan za sprovođenje mera i aktivnosti utvrđenih ovim planom.

Organi iz stava 1 ovog člana, u kojima je zaposleno više od 20 lica, dužni su da u svoje opšte pravne akte unesu odredbe o rodnoj ravnopravnosti i merama koje preduzimaju radi unapređenja i uspostavljanja rodne ravnopravnosti.

Obaveze pravnih lica, poslodavaca i pružalaca usluga

Član 16

Pravna lica, poslodavci i pružaoci usluga, u kojima je zaposleno više od 20 lica, dužni su da u svoje opšte pravne akte unesu odredbe o rodnoj ravnopravnosti i merama za uspostavljanje rodne ravnopravnosti.

III. ZAPOŠLJAVANJE, SOCIJALNA I ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Jednake mogućnosti u oblasti zapošljavanja, socijalne i zdravstvene zaštite

Član 17

Poslodavac je dužan da zaposlenima, bez razlikovanja s obzirom na pol i rod, obezbedi jednake mogućnosti i tretman, a u vezi sa ostvarivanjem prava iz radnog odnosa i po osnovu rada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad.

Pod jednakim mogućnostima podrazumeva se ravnopravni tretman žena i muškaraca u pogledu:

- 1) dostupnosti poslova i položaja;
- 2) zapošljavanja i svih oblika plaćenog radnog angažovanja;
- 3) raspoređivanja i napredovanja;
- 4) radnog vremena;
- 5) odsustvovanja sa rada;
- 6) plaćanja;
- 7) uslova rada;
- 8) stručnog obrazovanja i obuke;
- 9) dnevнog, nedeljnog i godišnjeg odmora;
- 10) prestanka radnog odnosa i radnog angažovanja;
- 11) kolektivnog pregovaranja;
- 12) informisanja;
- 13) socijalnog osiguranja;
- 14) zaštite prava na radu i u vezi sa radom.

Ne smatraju se diskriminacijom ili povredom principa jednakih mogućnosti posebne mere:

- 1) povećanja zaposlenosti i mogućnosti zapošljavanja manje zaposlenog pola;
- 2) zaštite žena za vreme trudnoće i dojenja;
- 3) propisivanja posebnih uslova i oblika zaštite na radu žena zbog njihovih biološko-fizioloških osobina;
- 4) propisivanja obavljanja određenih poslova isključivo od strane lica određenog pola, kada to nalaže priroda posla ili delatnosti zbog bioloških i fizioloških razloga, razloga pristojnosti i privatnosti, mesta rada i drugih objektivnih razloga propisanih zakonom;

Alternativa:

Brisati tačku 4.

- 5) povećanja učešća manje zastupljenog pola u stručnom osposobljavanju i obezbeđivanju jednakih mogućnosti za napredovanje;
- 6) podizanja dece do 7 godina i negu i zaštitu roditelja;
- 7) druge posebne mere utvrđene u skladu sa zakonom.

Evidencija i dokumentacija o polnoj strukturi zaposlenih

Član 18

Poslodavac je dužan da vodi evidenciju o strukturi zaposlenih razvrstanu po polu, u skladu sa zakonom kojim se uređuju evidencije u oblasti rada.

Evidencija o polnoj strukturi zaposlenih sadrži sledeće podatke:

- 1) stepen obrazovanja i kvalifikacija;
- 2) raspored po službama;
- 3) zastupljenost na rukovodećim poslovima;
- 4) zastupljenost u organima upravljanja kod poslodavca;
- 5) nivo zarada u okviru pojedinih stepena stručne spreme;
- 6) učešće u stručnom obrazovanju i obuci;
- 7) zaposlenih koji su proglašeni tehnološkim viškom;
- 8) novozaposlenih;
- 9) lica raspoređenih na bolje plaćene poslove kod poslodavca;
- 10) lica raspoređenih na slabije plaćene poslove kod poslodavca.

Evidenciju iz stava 1 ovog člana poslodavac dostavlja na mišljenje reprezentativnom sindikatu kod poslodavca ili, u odsustvu takvog, drugom sindikatu, ako je organizovan kod poslodavca. Zajedno sa mišljenjem sindikata, evidenciju o strukturi zaposlenih poslodavac jednom godišnje dostavlja ministarstvu nadležnom za poslove rada i ministarstvu nadležnom za rodnu ravnopravnost.

Poslodavac je dužan da podatke iz evidencije o strukturi zaposlenih dâ na uvid inspekciji rada i organu nadležnom za rodnu ravnopravnost, a na način i u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita podataka o ličnosti.

Podaci i informacije o polnoj strukturi zaposlenih obrađuju se i evidentiraju kao statistički i redovno, i jednom godišnje dostavljaju ministarstvu nadležnom za poslove rada, ministarstvu nadležnom za rodnu ravnopravnost i Republičkom zavodu za statistiku.

Alternativa za član 18

Poslodavac je dužan da vodi evidenciju o strukturi zaposlenih razvrstanu po polu, u skladu sa ovim zakonom, te da na propisanom obrascu od strane ministarstva nadležnog za rad dostavi nadležnom Zavodu za zapošljavanje sledeće podatke:

- 1) stepen obrazovanja i kvalifikacija;
- 2) raspored po službama;
- 3) zastupljenost na rukovodećim poslovima;
- 4) zastupljenost u organima upravljanja kod poslodavca;
- 5) nivo zarada u okviru pojedinih stepena stručne spreme;
- 6) učešće u stručnom obrazovanju i obuci;
- 7) zaposlenih koji su proglašeni tehnološkim viškom;
- 8) novozaposlenih;
- 9) lica raspoređenih na bolje plaćene poslove kod poslodavca;
- 10) lica raspoređenih na slabije plaćene poslove kod poslodavca.

Evidenciju iz stava 1 ovog člana poslodavac je dužan da dostavi Zavodu za zapošljavanje najkasnije do 31. januara tekuće godine za prethodnu godinu.

Podaci i informacije o polnoj strukturi zaposlenih Republički zavod za zapošljavanje obrađuje i evidentira kao statističke i redovno, i najkasnije do 30. marta dostavljaju ministarstvu nadležnom za poslove rada, ministarstvu nadležnom za rodnu ravnopravnost i Republičkom zavodu za statistiku.

Plan mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova i izveštaj o sprovođenju

Član 19

Poslodavac koji ima u radnom odnosu više od 30 zaposlenih na neodređeno vreme, dužan je da usvoji plan mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova za svaku kalendarsku godinu, najkasnije do 31. januara.

Poslodavac je dužan da sačini godišnji izveštaj o sprovođenju plana mera iz stava 1 ovog člana najkasnije do 31. januara tekuće godine za prethodnu godinu.

Plan mera i izveštaj iz stavova 1 i 2 ovog člana poslodavac je dužan da dostavi ministarstvu nadležnom za poslove rodne ravnopravnosti.

Sadržaj i način dostavljanja plana mera i izveštaja iz stavova 1 i 2 ovog člana propisuje ministar nadležan za oblast rodne ravnopravnosti.

Jednaka dostupnost poslova i položaja

Član 20

Organi javne vlasti dužni su da obezbede zastupljenost od najmanje 30% manje zastupljenog pola u svakoj organizacionoj jedinici, službi, na rukovodećim mestima i u organima upravljanja i nadzora.

Alternativa: 40%

Ako zastupljenost manje zastupljenog pola u svakoj organizacionoj jedinici, na rukovodećim mestima i u organima upravljanja i nadzora iznosi manje od 30% organi javne vlasti su dužni da usvoje i primene posebne mere u skladu sa Zakonom o državnim službenicima i Zakonom o državnoj upravi.

Alternativa: 40%

Odstupanje je dopušteno samo u slučajevima da to zahteva priroda posla, službe ili delatnosti. Organ nadležan za ravnopravnost polova u Republici, autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave daje svoje mišljenje o opravdanosti razloga odstupanja od stavova 1 i 2 ovog člana.

Zasnivanje radnog odnosa i radno angažovanje

Član 21.

Prilikom javnog oglašavanja poslova i uslova za njihovo obavljanje i odlučivanja o izboru lica koja traže zaposlenje radi zasnivanja radnog odnosa ili drugog vida radnog angažovanja, nije dozvoljeno pravljenje razlike po polu i rodu, osim ako postoje opravdani razlozi zbog prirode posla, službe ili delatnosti, zbog bioloških i fizioloških razloga, razloga pristojnosti i privatnosti, mesta rada i drugih objektivnih razloga utvrđenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad.

Alternativa:

U stavu 1 brisati tekst „osim ako postoje opravdani razlozi zbog prirode posla, službe ili delatnosti, zbog bioloških i fizioloških razloga, razloga pristojnosti i privatnosti, mesta rada i drugih objektivnih razloga utvrđenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad.“

Organ nadležan za ravnopravnost polova u Republici, autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave daje svoje mišljenje o opravdanosti razloga odstupanja od stava 1 ovog člana.

Alternativa:

Ukoliko se prihvati alternativa za stav 1 ovog člana, stav 2 se briše.

Raspoređivanje i napredovanje

Član 22

Pol i rod, bračni i porodični status, trudnoća, materinstvo, roditeljstvo i seksualna orijentacija ne mogu biti smetnja napredovanju na poslu.

Odsustvovanje sa posla zbog trudnoće i roditeljstva ne sme da utiče na mogućnosti stručnog usavršavanja, napredovanja i izbora u više zvanje.

Odsustvovanje sa posla zbog trudnoće i roditeljstva ne sme da bude osnov za raspoređivanje na neodgovarajuće poslove, na nepovoljnije ili manje plaćeno radno mesto, kao i za otkaz ugovora o radu u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad.

Jednaka zarada za isti rad ili rad jednake vrednosti

Član 23

Zaposleni, bez obzira na pol i rod, ostvaruju pravo na jednaku zaradu za isti rad ili rad jednake vrednosti kod poslodavca, u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad.

Jednak rad i posao istog značaja postoji ako:

- 1) zaposleni poseduju jednake stručne kvalifikacije;
- 2) obavljaju poslove iste vrste, obima, složenosti i odgovornosti, odnosno mogu se međusobno zamjenjivati na poslu;
- 3) rade pod jednakim ili uporedivim uslovima.

Ako postoji razlika u plaćanju između žena i muškaraca, poslodavac je dužan da na zahtev zaposlenog lica dokaže da nejednako plaćanje nije zasnovano na razlici na osnovu pola i roda, već na razlikama u uslovima, rezultatima, obimu i kvalitetu rada.

Vrednovanje kućnog rada

Član 24

Nezaposleno lice koje nije zdravstveno osigurano po bilo kom drugom osnovu, stiče pravo na zdravstveno osiguranje po osnovu rada u kući (vođenje domaćinstva, staranje o podizanju dece, staranje o ostalim članovima porodice, rad na poljoprivrednom imanju i dr.).

Uslovi i raspored rada

Član 25

Poslodavac je dužan da uslove na mestu rada prilagi polu zaposlenog lica ukoliko je to neophodno u cilju trajnog i bezbednog obavljanja posla.

Trudnoću, materinstvo, roditeljstvo i porodične obaveze poslodavac je dužan da uzme u obzir pri utvrđivanju rasporeda radnog vremena (smenskog, noćnog rada i sl.), kao i premeštaja na drugo radno mesto.

Radi usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza, poslodavac je dužan, ukoliko za to postoje mogućnosti, da opštim aktom o organizaciji i sistematizaciji poslova predviđi rad sa nepunim radnim vremenom na pojedinim poslovima, kao i mogućnost kliznog početka i završetka radnog vremena.

Posebna zaštita žena na radu i posebni uslovi rada

Član 26

Ženama se garantuje posebna zaštita na radu i posebni uslovi rada, u skladu sa zakonom koji uređuje oblast rada.

Zaposlena žena za vreme prve 32 nedelje trudnoće ili zaposlena žena koja doji dete ne može raditi prekovremeno i noću, ako bi takav rad bio štetan za njeno zdravlje i zdravlje deteta na osnovu nalaza nadležnog zdravstvenog organa.

Zaposlena žena za vreme poslednjih osam nedelja trudnoće ne može da radi prekovremeno i noću.

Odsustva za trudnoću, negu i bolest deteta

Član 27

Zaposlena žena za vreme trudnoće ima pravo na plaćeno odsustvo sa rada u toku dana radi obavljanja zdravstvenih pregleda u vezi sa trudnoćom određenih od strane izabranog lekara u skladu sa zakonom, o čemu je dužna da blagovremeno obavesti poslodavca.

Alternativa:

Dodati novi stav koji glasi: „Odsustvo radi nege deteta mora uzeti i otac deteta koji živi u bračnoj ili vanbračnoj zajednici sa majkom deteta, u trajanju od najmanje 3 meseca, s tim da odsustvo ne može da uzme pre navršena 3 meseca deteta.“

Zaposlena koja ne koristi odsustvo zbog nege deteta, ima pravo da odsustvuje sa rada u trajanju od dva sata dnevno radi dojenja deteta do navršenih godinu dana deteta, ukoliko to ne remeti proces rada.

Alternativa:

Zaposlena kada ne koristi odsustvo radi nege deteta a nastavila je da doji dete, ima pravo da u toku radnog vremena odsustvuje sa posla radi dojenja deteta u trajanju od najviše 2 sata u vreme koje je prethodno dogovorenog sa poslodavcem.

Za vreme dok koristi pravo iz stava 2 ovog zakona, zaposlena ima pravo na punu naknadu za rad.

Ako nijedan od roditelja ne koristi odsustvo radi nege deteta, majka ili otac ima pravo da radi polovicu radnog vremena (4 sata bez pauze) do navršenih godinu dana života deteta.

Za vreme korišćenja prava iz stava 4 ovog zakona, roditelj ima pravo na naknadu zarade u skladu sa zakonom.

Pravo na plaćeno odsustvovanje sa rada u toku radnog vremena, radi zdravstvenog pregleda deteta do sedam godina života, ima roditelj, usvojitelj, hranitelj ili staratelj, ako je neophodno da se takvi pregledi obave u radno vreme.

Uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i seksualno ucenjivanje

Član 28

Poslodavac je dužan da na radu i u vezi sa radom i obavljanjem određenih poslova zaštiti zaposleno lice od uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja na radnom mestu i propiše oblike i instrumente delotvorne zaštite.

Uznemiravanje, seksualno uznemiravanje ili seksualno ucenjivanje na radu ili u vezi sa radom koje čini zaposleni prema drugom zaposlenom/zaposlenoj smatra se povredom radne obaveze koja predstavlja osnov za otkaz ugovora o radu, odnosno za izricanje mere prestanka radnog odnosa, kao i osnov za udaljenje zaposlenog sa rada.

O okolnostima koje ukazuju da je izložen uznemiravanju, seksualnom uznemiravanju ili seksualnom ucenjivanju zaposleni/na pismenim putem obaveštava poslodavca i traži efikasnu zaštitu.

Alternativa:

U stavi 3 reči „pismenim putem“ zamjenjuju se rečima „na bezbedan i delotvoran način“.

Ako poslodavac blagovremeno ne preduzme efikasne mere zaštite od uznemiravanja ili seksualnog uznemiravanja, zaposleno lice ima pravo da prekine sa radom.

Alternativa:

Ako poslodavac blagovremeno ne preduzme efikasne mere zaštite od uznemiravanja ili seksualnog uznemiravanja, zaposleno lice ima pravo na naknadu štete koju je pretrpelo neefikasnom reakcijom poslodavca.

Po osnovu prekida rada iz stava 4 ovog zakona, zaposleno lice ne može biti pozvano na disciplinsku, materijalnu i drugu odgovornost.

Zabrana prinudnog rada

Član 29

Seksualno ili ekonomsko iskorišćavanje lica koje je u nepovoljnem položaju, smatra se prinudnim radom i podleže sankcijama koje su propisane za povredu zabrane prinudnog rada.

Stručno usavršavanje i obuka

Član 30

U svakom ciklusu stručnog usavršavanja ili obuke poslodavac je dužan da vodi računa o tome da zastupljenost polova odslikava u najvećoj mogućoj meri strukturu zaposlenih kod poslodavca, ili u organizacionoj jedinici za koju se vrši obuka, kao i da preduzima posebne mere u tom cilju.

Za lica sa porodičnim obavezama programi stručnog obrazovanja i obuke organizuju se tako da vreme i mesto održavanja budu prilagođeni neometanom obavljanju porodičnih obaveza. U slučaju potrebe, poslodavac organizuje čuvanje dece za vreme dok se odvija obrazovanje ili obuka.

Prestanak radnog odnosa i radnog angažovanja

Član 31

Pripadnost određenom polu, trudnoća, materinstvo, roditeljstvo, seksualna orijentacija kao i pokretanje postupka od strane zaposlenog zbog diskriminacije po osnovu pola, uz nemiravanja, seksualnog uzne-miravanja ili seksualnog ucenjivanja ne mogu se smatrati opravdanim razlogom za otkaz ugovora o radu, odnosno prestanak radnog i drugog (ugovornog) odnosa po osnovu rada, niti mogu biti opravдан osnov da se zaposleni proglaši viškom zaposlenih u skladu sa propisima koji uređuju rad.

Kolektivno pregovaranje

Član 32

Socijalni partneri dužni su da pri kolektivnom pregovaranju i u kolektivnim ugovorima na svim nivoima postupaju u skladu sa odredbama ovog Zakona, kao i da primenjuju i poštuju posebne mere za uspostavljanje i unapređenje rodne ravnopravnosti.

Sindikati i udruženja poslodavaca dužni su da prilikom obrazovanja odbora za pregovore, u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad, obezbede najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola.

Alternativa: 40%

Izuzetno, ako lica jednog pola predstavljaju manje od 30% zaposlenih, u postupku pregovaranja obezbeđuje se zastupljenost proporcionalna njihovom broju.

Alternativa: 40%

Svi kolektivni ugovori moraju biti u skladu sa odredbama ovog Zakona.

Podsticanje zapošljavanja

Član 33

Organizacija nadležna za poslove zapošljavanja dužna je da obezbedi jednakе mogućnosti za zapošljavanje žena i muškaraca, jednaku dostupnost poslovima, ravnopravnost žena i muškaraca u postupku zapošljavanja, kao i da u tom cilju preduzima posebne mere.

Posebne mere za podsticanje zapošljavanja i samozapošljavanja manje zaposlenog pola ne smatraju se diskriminacijom.

Posebnim merama aktivne politike zapošljavanja obezbeđuju se: afirmacija jednakih mogućnosti na tržištu rada; karijerno vođenje, profesionalno informisanje, savetovanje i individualni plan zapošljavanja; dodatno obrazovanje i obuke; druge aktivnosti usmerene na podsticanje samozapošljavanja i zapošljavanja manje zaposlenog pola.

Organizacija nadležna za poslove zapošljavanja, svake druge godine usvaja poseban program koji sadrži posebne mere za podsticanje zapošljavanja i samozapošljavanja manje zaposlenog pola i samohranih roditelja sa decom do pet godina života, a koji su bez zaposlenja duže od dve godine.

Posebne mere iz stava 4 ovog člana uključuju mogućnost formiranja:

- 1) garantnog fonda za poslovnu pomoć;
- 2) fondova za kreditiranje ženskog preduzetništva i ženske kooperativе;
- 3) službe za profesionalno savetovanje, obučavanje i stručno usavršavanje;

4) službe za pružanje finansijskih saveta i obuku u oblasti poslovnih finansija;

5) obezbeđivanje besplatne ili dostupne brige o deci.

Dodatna sredstva za posebne mere iz stava 5 ovog člana obezbeđuju se iz budžeta, sredstava ostvarenih privatizacijom, donacija i drugih izvora.

Broj lica obuhvaćenih ovim posebnim merama mora odgovarati njihovoj zastupljenosti u ukupnom broju nezaposlenih lica na teritoriji organizacione jedinice nadležne za poslove zapošljavanja.

Odredbe ovog člana primenjuju i organi autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave.

Socijalna zaštita

Član 34

Zabranjena je diskriminacija po osnovu pola i roda prilikom ostvarivanja i uživanja prava iz oblasti socijalne zaštite, bez obzira na subjekte koji organizuju i sprovode ovu zaštitu.

Alternativa:

Pol i rod, bračni i porodični status, trudnoća, materinstvo, roditeljstvo i seksualna orijentacija ne smeju da budu smetnja prilikom ostvarivanja i uživanja prava iz oblasti socijalne zaštite, bez obzira na subjekte koji organizuju i sprovode ovu zaštitu.

Izdvajanje budžetskih sredstava za poboljšanje materijalnog položaja samohranih i nezaposlenih roditelja utvrđuje se na nivou Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinica lokalne samouprave, u skladu sa zakonom.

Alternativa:

Organj javne vlasti su dužni da preduzmu posebne mere radi poboljšanja položaja samohranih i nezaposlenih roditelja, kao i roditelja koji je preživeo rodno zasnovano nasilje, u cilju obezbeđivanja pomoći i podrške u roditeljstvu, besplatne pravne pomoći, finansijske pomoći i obezbeđivanja privremenog socijalnog stanovanja, davanja prednosti prilikom upisa dece u vrtić ili školu, i dodatnog obrazovanja, obuke i pomoći prilikom zapošljavanja.

Organj javne vlasti su dužni da roditelju koji je preživeo rodno zasnovano nasilje i koji se stara o deci, ponude besplatno psihosocijalno savetovanje za decu prilagođeno uzrastu deteta i traumi koju je dete preživelio.

Invaliditet roditelja, siromaštvo ili činjenica da je roditelj preživeo rodno zasnovano nasilje ne smatraju se opravdanim razlozima za lišenje roditeljskog prava, već su osnov za pružanje dodatne socijalne podrške tom roditelju radi poboljšanja uslova za ostvarivanje svojih roditeljskih prava.

Zdravstvena zaštita

Član 35

Društvena briga za zdravlje na teritoriji Republike ostvaruje se obezbeđivanjem jednakih mogućnosti pristupa zdravstvenim ustanovama i ostvarivanju zdravstvene zaštite grupacijama stanovništva koje su izložene povećanom riziku obolevanja, zdravstvenom zaštitom lica u vezi sa sprečavanjem, suzbijanjem, ranim otkrivanjem i lečenjem bolesti od većeg socijalno-medicinskog značaja, kao i zdravstvenom zaštitom socijalno ugroženog stanovništva.

Zdravstvena zaštita iz stava 1 ovog člana obuhvata posebno:

1) žene u postupku planiranja porodice, kao i u toku trudnoće, porođaja i materinstva do 12 meseci nakon porođaja;

2) lica koja boluju od HIV infekcije ili drugih zaraznih bolesti u skladu sa zakonom kojim se uređuje oblast zaštite stanovništva od zaraznih bolesti, malignih bolesti, hemofilije, šećerne bolesti, psihoze, epilepsiјe; lica sa invaliditetom; lica u terminalnoj fazi hronične bubrežne insuficijencije, cistične fibroze, sistemske autoimune bolesti, reumatske groznice; bolesti zavisnosti; obolela, odnosno povređena lica u vezi sa pružanjem hitne medicinske pomoći; lica obolela od retkih bolesti, kao i zdravstvenu zaštitu u vezi sa davanjem i primanjem tkiva i organa;

- 3) materijalno neobezbeđena lica koja primaju materijalno obezbeđenje po propisima o socijalnoj zaštiti i zaštiti boraca, vojnih i civilnih invalida rata, kao i članove njihovih porodica ako nisu zdravstveno osigurani;
- 4) korisnike stalnih novčanih pomoći po propisima o socijalnoj zaštiti, kao i pomoći za smeštaj u ustanove socijalne zaštite ili u druge porodice;
- 5) nezaposlena lica i druge kategorije socijalno ugroženih lica čiji su mesečni prihodi ispod prihoda utvrđenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstveno osiguranje;
- 6) lica romske nacionalnosti koja zbog tradicionalnog načina života nemaju stalno prebivalište, odnosno boravište u Republici;
- 7) žrtve nasilja u porodici;
- 8) žrtve trgovine ljudima;
- 9) lica kojima se obezbeđuju ciljani preventivni pregledi, odnosno skrining, prema odgovarajućim republičkim programima;
- 10) samohrane roditelje sa decom do sedam godina života, čiji su mesečni prihodi ispod prihoda utvrđenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstveno osiguranje.

Vlada Republike Srbije uređuje sadržaj i obim, način i postupak, kao i uslove za ostvarivanje zdravstvene zaštite lica iz stava 2 ovog člana.

Zabrana diskriminacije, jednake mogućnosti i posebne mere u oblasti zdravstvene zaštite

Član 36

Prilikom ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, zabranjen je svaki vid diskriminacije i diskriminatorsko ponašanje po osnovu pola i roda.

Alternativa:

Pol i rod, bračni i porodični status, trudnoća, materinstvo, roditeljstvo i seksualna orientacija ne smeju da budu smetnja prilikom ostvarivanja i uživanja prava iz oblasti zdravstvene zaštite, bez obzira na subjekte koji organizuju i sprovode ovu zaštitu.

Zdravstveni radnici su dužni da zabeleže sumnju na svaki oblik rodno zasnovanog nasilja i prijave ga drugim nadležnim institucijama po dobijenoj saglasnosti odrasle žrtve.

Zdravstvene ustanove su dužne da propišu interne procedure za prijavljivanje rodno zasnovanog nasilja po dobijanju saglasnosti žrtve, ali i bez saglasnosti žrtve u slučaju nastanka teške telesne povrede ili sumnje na moguću težu povredu ili smrtnu posledicu žrtve rodno zasnovanog nasilja.

Republika Srbija preduzima posebne mere u cilju obezbeđivanja jednakih mogućnosti za ostvarivanje zdravstvene zaštite za lica iz člana 35, stav 2 ovog zakona.

Alternativa:

Ministarstvo nadležno za poslove zdravstvene zaštite i Republički fond za zdravstveno osiguranje su dužni da preduzmu posebne mere radi obezbeđivanja besplatne zdravstvene zaštite trudnicama i roditelju koji koristi odsustvo radi nege deteta, samohranim i nezaposlenim roditeljima i njihovoj deci, kao i osobama koje su preživele rodno zasnovano nasilje, a koje na drugi način ne mogu da ostvare pravo na zdravstvenu zaštitu.

Posebne mere iz stava 4 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

Finansiranje zdravstvene zaštite

Član 37

Zdravstvena zaštita za lica iz člana 35, stav 2 ovog zakona, koja su obuhvaćena obaveznim zdravstvenim osiguranjem, obezbeđuje se iz sredstava obavezognog zdravstvenog osiguranja u skladu sa zakonom kojim se uređuje obavezno zdravstveno osiguranje.

Sredstva za ostvarivanje zdravstvene zaštite za lica iz člana 35, stav 2 ovog zakona, koja nisu obuhvaćena obaveznim zdravstvenim osiguranjem, obezbeđuju se u budžetu Republike i prenose se organizaciji za obavezno zdravstveno osiguranje.

Radno vreme ustanova socijalne i zdravstvene zaštite

Član 38

Ustanove socijalne i zdravstvene zaštite dužne su da organizaciju rada i raspored radnog vremena prilagode potrebama korisnika, organizovanjem rada u smenama.

IV. ZAŠTITA OD RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Sveobuhvatnost i koordinacija politike i mera zaštite od rodno zasnovanog nasilja

Član 39

Organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje budu u središtu svih mera koje se primenjuju kroz delotvornu saradnju svih nadležnih službi, institucija i organizacija, i u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti.

Organi javne vlasti dužni su da planiraju, organizuju, sprovode i finansiraju mere namenjene ostvarivanju bezbednosti i programe podrške za žrtve, formiranje jedinstvene evidencije slučajeva, kao i podizanje svesti javnosti o potrebi sprečavanja rodno zasnovanog nasilja.

Organi javne vlasti su dužni da na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou formiraju koordinaciona tela za praćenje rada službi, institucija i organizacija i prikupljanje podataka o uzrocima, posledicama, učestalosti rodno zasnovanog nasilja i efikasnosti primene mera zaštite od rodno zasnovanog nasilja, kao i da dostavljaju te podatke republičkom Koordinacionom telu radi javnog objavljivanja nalaza i zaključaka.

Alternativa:

Poslove i obaveze iz stava 3 poveriti institucionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost i to Koordinacionom telu za rodnu ravnopravnost, Savetu za rodnu ravnopravnost i odgovarajućim institucijama na nivou autonomne pokrajine, kao i jedinica lokalne samouprave.

Organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede specijalizaciju profesionalaca u okviru svih nadležnih službi, institucija i organizacija koji postupaju u slučajevima zaštite žrtava rodno zasnovanog nasilja, kao i njihovu redovnu edukaciju. Profesionalci koji postupaju u zaštiti žrtava rodno zasnovanog nasilja ne mogu istovremeno pružati uslugu specijalizovanog programa rada na nasilnicima, niti se one mogu odvijati u okviru iste službe, institucije ili organizacije.

Sve nadležne službe su dužne da organizaciju rada i raspored radnog vremena prilagode pružanju hitne i neodložne zaštite žrtvama rodno zasnovanog nasilja, kroz određivanje aktivnog ili pasivnog dežurstva.

Diskriminacijom se ne smatraju posebne mere i programi namenjeni:

- 1) žrtvama rodno zasnovanog nasilja kojima se obezbeđuje socijalna, pravna i druga pomoć i naknada u cilju zaštite od rodno zasnovanog nasilja, i otklanjanja i ublažavanja posledica nasilja; bez činjenja razlike između žrtava nasilja koje su zbrinute u sigurne kuće i prihvatilišta i ostalih žrtava nasilja u odnosu na vrstu usluge koja im je pružena;
- 2) zbrinjavanju žrtava rodno zasnovanog nasilja u cilju sprečavanja nasilja i ostvarivanja njihovog prava na život bez nasilja (sigurne kuće, socijalno stanovanje, personalna asistencija i dr.);
- 3) učiniocima nasilja u porodici u cilju sprečavanja daljeg nasilja.

Informisanje o rodno zasnovanom nasilju

Član 40

Organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje dobiju odgovarajuće i blagovremene informacije o raspoloživim uslugama podrške i pravnim merama zaštite na jeziku koji razumeju.

Opšte i specijalizovane usluge podrške moraju biti dostupne za sve žrtve rodno zasnovanog nasilja na teritoriji Republike Srbije, bez diskriminacije po osnovu rase, boje kože, jezika, veroispovesti, političkog uverenja ili drugog mišljenja, državljanstva, nacionalnog ili društvenog porekla, prebivališta ili boravišta,

imovnog stanja, rođenja, seksualnog opredeljenja, rodnog identiteta, uzrasta, zdravstvenog stanja, invaliditeta, bračnog stanja, statusa imigranta, izbeglice, interno raseljenog ili pravno nevidljivog lica, ili drugom ličnom svojstvu.

Opšte usluge podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja

Član 41

Organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede da osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje imaju pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja. Opšte usluge podrške uključuju: pravno i psihološko savetovalište, urgentnu i kontinuiranu finansijsku pomoć, stanovanje (urgentno, privremeno i socijalno), obrazovanje, obuku i pomoć prilikom zapošljavanja.

Pružanje usluga ne sme da zavisi od odluke osobe koja je preživila rodno zasnovano nasilje da ostane anonimna, ili od njene spremnosti svedoči ili da pokrene postupak zaštite u skladu sa zakonima.

Specijalizovane usluge podrške

Član 42

Vodeći računa o odgovarajućoj geografskoj rasprostranjenosti, organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i obezbede, odnosno omoguće neposredne kratkoročne ili dugoročne specijalizovane usluge podrške za svaku osobu koja je preživila rodno zasnovano nasilje, kao i za njihovu decu.

U specijalizovane usluge podrške se ubrajaju: SOS telefoni za žrtve rodno zasnovanog nasilja, sigurne kuće ili prihvatilišta za žene i decu, podrška za žrtve seksualnog nasilja, specijalizovana besplatna pravna pomoć, specijalizovano psihološko savetovalište za žene žrtve rodno zasnovanog nasilja, specijalizovano psihološko savetovalište za decu žrtve i programi za učinioce nasilja.

SOS telefoni

Član 43

Organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere za uspostavljanje i finansiranje non-stop (24 sata u danu, 7 dana u nedelji) besplatne specijalizovane SOS telefonske linije, koja pokriva celu zemlju, radi davanja saveta pozivaocima u poverljivoj formi, čuvajući njihovu anonimnost, u vezi svih vidova rodno zasnovanog nasilja.

Sigurne kuće ili prihvatilišta za žene i decu

Član 44

Organi javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće otvaranje i finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj teritorijalnoj rasprostranjenosti, odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća ili prihvatilišta za bezbedan smeštaj i pristup svim ženama i deci žrtvama nasilja u porodici, žrtvama partnerskog nasilja i ženama i deci žrtvama trgovine ljudima.

Sigurne kuće ili prihvatilišta za žene i decu moraju biti date na upravljanje ustanovi ili organizaciji koja je u svom radu i upravljanju nezavisna od lokalne, regionalne ili državne vlasti i koja obezbeđuje da se u okviru sigurne kuće ili prihvatilišta pružaju ostale specijalizovane usluge pomoći i podrške.

Alternativa:

Brisati stav 2.

Broj i teritorijalna raspoređenost sigurnih kuća za žene i decu žrtve nasilja u porodici podrazumeva najmanje 1 krevet na 10.000 stanovnika.

Sigurne kuće ili prihvatilišta za žene i decu žrtve nasilja u porodici i partnerskog nasilja ne smeju se osnivati u istom prostoru sa sigurnim kućama ili prihvatilištima za žene i decu žrtve trgovine ljudima,

niti ove specijalizovane sigurne kuće ili prihvatilišta mogu biti u okviru prihvatilišta za sve osobe koje se nalaze u socijalnoj potrebi.

Podrška za žrtve seksualnog nasilja

Član 45

Organj javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće otvaranje i finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, odgovarajućih, lako dostupnih kriznih centara za slučajevе silovanja, odnosno centre za slučajevе seksualnog nasilja, koji obezbeđuju usluge lekarskog i laboratorijskog pregleda, podršku u slučaju traume, savetovanje i besplatnu pravnu pomoć.

Specijalizovano psihološko savetovalište za žene žrtve rodno zasnovanog nasilja

Član 46

Organj javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, besplatnih specijalizovanih psihosocijalnih savetovališta za žene žrtve rodno zasnovanog nasilja, koji postupaju u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti.

Specijalizovano psihološko savetovalište za decu žrtve rodno zasnovanog nasilja

Član 47

Organj javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, besplatnih specijalizovanih psihosocijalnih savetovališta za decu žrtve rodno zasnovanog nasilja, primerenih uzrastu dece i uz poštovanja najboljeg interesa deteta, koji postupaju u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti.

Specijalizovana besplatna pravna pomoć

Član 48

Organj javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, besplatnu specijalizovanu pravnu pomoć ženama i deci žrtvama rodno zasnovanog nasilja u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti.

Pružaoci primarne i sekundarne specijalizovane besplatne pravne pomoći ženama i deci žrtvama rodno zasnovanog nasilja ne mogu istovremeno da pružaju pravnu pomoć licima osumnjičenim da su učinili rodno zasnovano nasilje.

Programi za učinioce nasilja

Član 49

Organj javne vlasti su dužni da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, specijalizovanih programa za učinioce nasilja u porodici u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti.

Prilikom preduzimanja mera rada sa učiniocima nasilja u porodici, organj javne vlasti su dužni da obezbede da bezbednost, podrška za žrtve i njihova ljudska prava budu od primarnog značaja i da, prema potrebi, osnivanje i sprovоđenje ovih programa bude u saradnji sa specijalizovanim službama za podršku žrtvama.

V. PORODIČNI ODNOSI

Porodični život

Član 50

Svako je ravnopravan, bez obzira na porodični i bračni status.

Brak i vanbračna zajednica

Član 51

Supružnici i vanbračni partneri su ravnopravni, u skladu sa zakonom.

Alternativa:

Bračna i vanbračna zajednica su izjednačene u pogledu svih prava i obaveza koje proističu iz te zajednice (roditeljstvo, izdržavanje, imovina, nasleđivanje).

Rađanje

Član 52

Svako lice u generativnom dobu ima pravo na zdravstvenu zaštitu i pružanje zdravstvenih usluga koje se odnose na planiranje porodice, bez obzira na pol, rod (rodni identitet) i bračno stanje.

Rađanje za drugoga ili surogat materinstvo smatra se diskriminacijom i nasiljem prema ženama ukoliko se čini uz finansijsku naknadu ili prinudom i prisilom žena na rađanje za drugoga.

Partneri su ravnopravni u planiranju broja dece, pristupu informacijama, obrazovanju i sredstvima koja im omogućavaju korišćenje ovih prava.

Diskriminacijom se ne smatraju posebne mere kojima se podstiče rađanje i posebne mere zaštite i una-predjenja reproduktivnog zdravlja žena.

Usvojenje

Član 53

Svako lice u generativnom dobu ima mogućnost da pod istim uslovima podnese zahtev za usvojenje deteta, bez obzira na pol i na bračno stanje.

Nasilje u porodici

Član 54

Svi članovi porodice imaju jednako pravo na zaštitu od nasilja u porodici.

VI. OBRAZOVANJE, NAUKA, KULTURA I SPORT

Jednake mogućnosti i zabrana diskriminacije u oblasti obrazovanja

Član 55

Organi javne vlasti i ustanove u oblasti vaspitanja, obrazovanja, nauke i tehnologije dužne su da obezbede jednakе mogućnosti za ravnopravan pristup pravu na obrazovanje na svim nivoima obrazovanja i u svim obrazovnim profilima, bez bilo kog vide diskriminacije na osnovu pola i roda, naročito u vezi sa:

- 1) uslovima za prijem i za odbijanje prijema u ustanovu;
- 2) uslovima i mogućnostima pristupa stalnom obrazovanju, uključujući sve programe za obrazovanje odraslih i programe funkcionalnog opismenjavanja;
- 3) uslovima za isključenje iz procesa vaspitanja, obrazovanja, naučnog rada i stručnog usavršavanja;
- 4) načinom pružanja usluga i davanja pogodnosti i obaveštenja;

- 5) ocenom znanja i vrednovanjem postignutih rezultata;
- 6) uslovima za sticanje stipendija i drugih vrsta pomoći za školovanje i studije;
- 7) uslovima za izbor ili sticanje zvanja, profesionalnog usmeravanja, stručnog usavršavanja i sticanja diploma;
- 8) uslovima za napredovanje, dokvalifikaciju ili prekvalifikaciju.

Rodna ravnopravnost u obrazovanju – nastavni planovi i programi

Član 56

Vaspitanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti je sastavni deo predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, kao i trajnog učenja.

Organj javne vlasti, odnosno obrazovne ustanove, u postupku donošenja nastavnih planova i programa, odnosno studijskih programa, i prilikom utvrđivanja standarda udžbenika, nastavnih metoda i normativa školskih prostora i opreme dužne su da uključe sadržaje vezane za rodnu ravnopravnost.

U nastavnim planovima i programima, odnosno studijskim programima, na svim nivoima vaspitanja i obrazovanja obezbeđuje se vaspitanje i sticanje znanja o rodnoj ravnopravnosti, obavezno sticanje znanja iz oblasti seksualnog obrazovanja i reproduktivnog zdravlja, promovišu se mnogostrukosti i višeslojnosti ljudskih identiteta i tačan prikaz istopolne seksualno-emotivne orientacije, transrodnosti, transpolnosti i interseksualnosti, individualnost, solidarnost i kreativnost, nediskriminacija, nenasilna kultura, neguje se svest o različitostima i razvija nediskriminatorna praksa u cilju prevazilaženja rodnih stereotipa i predrasuda i poštovanja rodne ravnopravnosti.

U nastavne planove i programe obrazovnih ustanova na kojima se obrazuje nastavni kadar, pored sadržaja iz stava 2 ovog člana, obavezno se uključuju i sadržaji koji povećavaju osetljivost rodnog sadržaja nastavnog materijala i nastavne prakse.

Posebne mere u oblasti vaspitanja, obrazovanja i nauke

Član 57

Organj javne vlasti, odnosno obrazovne ustanove, u postupku donošenja nastavnih planova i programa, odnosno studijskih programa, i prilikom utvrđivanja standarda udžbenika, nastavnih metoda i normativa školskog prostora i opreme, usvajaju posebne mere. Posebne mere uključuju:

- 1) integrisanje rodne ravnopravnosti u nastavne planove i programe obrazovnih institucija na kojima se obrazuje nastavni kadar;
- 2) korišćenje rodno osetljivog jezika u udžbenicima i nastavnom procesu;
- 3) procenjivanje udžbenika i priručnika iz perspektive njihovog direktnog i posrednog rodnog sadržaja;
- 4) kontinuirano stručno usavršavanje nastavnog kadra i uključivanje sadržaja o rodnoj ravnopravnosti, politici jednakih mogućnosti i posebnim merama, ljudskim i manjinskim pravima i pravima deteta, diskriminaciji, nasilju u porodici i nasilju prema ženama;
- 5) podizanje osetljivosti za rodni sadržaj nastavnog materijala i nastavne prakse;
- 6) radionice o rodnoj ravnopravnosti, oblicima diskriminacije, nasilju u porodici; različitim seksualnim orijentacijama u sadržaje i metodiku rada u okviru predmeta građansko vaspitanje;
- 7) podsticanje (stipendiranje) ravnomerne zastupljenosti žena i muškaraca na svim nivoima obrazovanja i u svim obrazovnim profilima;
- 8) povećanje vidljivosti pripadnika i pripadnica marginalizovanih društvenih grupa u udžbenicima, nastavnim planovima i programima u skladu sa principima inkluzivnog obrazovanja;
- 9) uključivanje u sistem vaspitanja i obrazovanja učenika ili grupa učenika koji zbog svog pola, roda (rodnog identiteta), bračnog stanja, svoje kulture, tradicije i društveno-ekonomskih uslova rano napuštaju školu;
- 10) posebne programe za vraćanje učenika iz stava 1, tačke 7 ovog člana u škole i druge obrazovne ustanove, kao i mere za posebnu podršku učenicima ili grupama učenika za prelazak sa nižeg na viši obrazovni nivo, odnosno nastavljanje školovanja,

- 11) povećanje manje zastupljenog pola prilikom konkursa za prijem na studije, programe stipendiranja, programe doživotnog obrazovanja;
- 12) povećanja učešća manje zastupljenog pola u korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija;
- 13) uključivanje rodne perspektive u nauku i promovisanje žena naučnica;
- 14) korišćenje rodno osetljivog jezika u svedočanstvima, diplomama, kvalifikacijama, zvanjima, zanimanjima i licencama.

Posebne mere iz stava 1 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

Programi trajnog osposobljavanja i stručnog obrazovanja

Član 58

Programi trajnog osposobljavanja i stručnog usavršavanja zaposlenih u javnim službama obavezno uključuju i edukaciju u oblasti rodne ravnopravnosti, čiji sadržaj je prilagođen oblasti u kojoj se obavlja stručno usavršavanje zaposlenih.

Ravnomerna zastupljenost polova u organima odlučivanja i na rukovodećim mestima u ustanovama vaspitanja, obrazovanja i nauke

Član 59

Organi javne vlasti i ustanove u oblasti obrazovanja i nauke dužne su da povećaju broj manje zastupljenog pola u organima odlučivanja i na rukovodećim mestima u vaspitnim, obrazovnim i naučnim ustanovama.

Ovlašćeni predлагаč je dužan da predloži najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola prilikom imenovanja članova u organe odlučivanja u vaspitnim, obrazovnim i naučnim ustanovama, kao i ustanovama za stručno osposobljavanje.

Alternativa: 40%

Posebne mere preduzimaju se kada je zastupljenost jednog pola u telima iz stava 1 ovog člana osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 30%.

Alternativa: 40%

Jednake mogućnosti, zabrana diskriminacije i posebne mere u oblasti kulture

Član 60

Garantuje se sloboda umetničkog i kulturnog stvaralaštva, jednakе mogućnosti u ispoljavanju i razvijanju talenata u umetničkom i kulturnom stvaralaštvu, dostupnost kulturnih dobara, kulturnog stvaralaštva, školovanja u umetničkim školama, konkursima za umetničke projekte, konkursima za nagrade koje se dodeljuju u oblasti kulture pod jednakim uslovima i bez bilo kog vida diskriminacije po osnovu pola i roda.

Organi javne vlasti dužni su da preduzimaju posebne mere u cilju stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje slobode umetničkog i kulturnog stvaralaštva, ispoljavanje i razvijanje talenata u umetničkom i kulturnom stvaralaštvu, dostupnosti kulturnih dobara i kulturnog stvaralaštva, školovanja u umetničkim školama, dostupnosti konkursa za umetničke projekte, konkursa za nagrade koje se dodeljuju u oblasti kulture pod jednakim uslovima i bez bilo kog vida diskriminacije po osnovu pola i roda.

Posebne mere iz stava 2 ovog člana uključuju mogućnost osnivanja fondova za podsticaj umetničkog stvaralaštva žena.

Organi javne vlasti, ustanove kulture i udruženja u oblasti kulture dužni su da obezbede ravnopravnu zastupljenost polova u organima upravljanja tih ustanova i udruženja, kao i u Nacionalnom savetu za kulturu, stručnim i drugim telima (žiriji, umetnički saveti, selekcione komisije i dr.) koja deluju u oblasti kulture, i da u tom cilju preduzimaju posebne mere.

Posebne mere preuzimaju se kada je zastupljenost jednog pola u telima iz stava 2 ovog člana osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 30%.

Alternativa: 40%

Posebne mere iz stavova 1, 2 i 3 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

Jednake mogućnosti, zabrana diskriminacije i posebne mere u oblasti sporta

Član 61

Obrazovne ustanove dužne su da obezbede jednake mogućnosti za aktivno bavljenje sportom bez bilo kog vide diskriminacije po osnovu pola i roda, kao i da preuzimaju posebne mere za podsticanje fizičkog vežbanja i sportskih aktivnosti za devojčice i žene.

Organi javne vlasti, jedinice lokalne samouprave, sportske organizacije i udruženja dužni su da obezbede jednake mogućnosti za ravnopravan tretman polova u razvijanju i finansiranju sportskih aktivnosti.

U cilju obezbeđivanja uslova za aktivno bavljenje devojčica i žena sportom, organi javne vlasti dužni su da izdvajaju isti iznos budžetskih sredstava za ženski sport i žene u sportu.

Sportske organizacije i udruženja dužni su da obezbede ravnopravnu zastupljenost polova u organima upravljanja tih organizacija i udruženja.

U cilju obezbeđivanja uslova za napredovanje i potpunije uključivanje žena u organe upravljanja sportskih organizacija i udruženja, organi javne vlasti dužni su da preuzimaju posebne mere za imenovanje žena na upravljačke pozicije u sportskim klubovima i savezima.

Posebne mere preuzimaju se kada je zastupljenost jednog pola u telima iz stava 2 ovog člana osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 30%.

Alternativa: 40%

Posebne mere iz stava 6 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

VII. POLITIČKI I JAVNI ŽIVOT

Jednake mogućnosti političkog i drugog delovanja

Član 62

Garantuje se pravo na jednake mogućnosti učešća žena i muškaraca u odlučivanju i upravljanju javnim poslovima i pravo da pod jednakim uslovima stupaju u javne službe i na javne funkcije.

Posebne mere za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u političkom životu

Član 63

Organi javne vlasti, političke stranke, sindikati i udruženja građana u domenima svog delovanja usvajaju posebne mere u cilju stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje prava na ravnopravnost žena i muškaraca u političkom životu, obezbeđivanje ravnopravnog učešća žena i muškaraca u svim fazama odlučivanja i upravljanja javnim poslovima, stupanja u javne službe i izbora na javne funkcije.

Posebne mere usvajaju se u cilju unapređenja ravnopravne zastupljenosti i učešća žena i muškaraca u organima javne vlasti, posebno u neposredno biranim predstavničkim telima, u organima izvršne i sudske vlasti, uključujući i javne službe, kada je zastupljenost jednog pola osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola u organima iz stava 1 ovog člana niža od 30%.

Alternativa: 40%

Ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti prati primenu posebnih mera i o tome najmanje jednom godišnje izveštava Narodnu skupštinu.

Posebne mere primenjuju se sve dok zastupljenost manje zastupljenog pola u ovim organima ne dostigne nivo njihovog udela u ukupnom stanovništvu.

Posebne mere iz stava 2 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

Jednake mogućnosti za ostvarivanje prava na političko organizovanje, sindikalno organizovanje i udruživanje

Član 64

Pravo na učlanjenje u političku stranku, aktivno učešće u radu i učešće u organima političke stranke ostvaruje se bez bilo kog vide diskriminacije po osnovu pola i roda, a u skladu sa aktima političke stranke.

Političke stranke usvajaju svake četiri godine plan delovanja sa posebnim merama za podsticanje i unapređenje ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u organima stranke, kao i prilikom predlaganja kandidata za izbore poslanika i odbornika.

Sindikati i strukovna udruženja usvajaju svake četiri godine plan delovanja sa posebnim merama za podsticanje i unapređenje ravnopravne zastupljenosti žena i muškaraca u svojim organima.

Političke stranke, sindikati i strukovna udruženja plan delovanja sa posebnim merama objavljaju na svojoj zvaničnoj internet prezentaciji. Političke stranke čiji su kandidati izabrani za poslanike, odnosno odbornike dostavljaju ove podatke i Odboru nadležnom za ravnopravnost polova u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

Ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti bliže reguliše način ostvarivanja dužnosti iz stava 2, 3 i 4 ovog člana, prati ostvarivanje ove obaveze i najmanje jednom godišnje izveštava Narodnu skupštinu o njihovoj realizaciji.

Jednake mogućnosti za ostvarivanje izbornih prava i posebne mere

Član 65

Garantuju se izborna prava žena i muškaraca bez bilo kog vide diskriminacije po osnovu pola i roda, a u skladu sa Ustavom i zakonom.

U skladu sa propisima kojima se uređuju izbori, ravnopravnost žena i muškaraca obezbeđuje se u toku sprovođenja celokupnog izbornog postupka i uključuje: pravo na glasanje na izborima, pravo na kandidovanje pod jednakim uslovima, pravo na ravnopravno učešće u izbornoj kampanji, pravo na ravnopravnu zastupljenost u neposredno biranim predstavništvima građana, pravo na nesmetano uživanje posla ničkog mandata, pravo na ravnopravnu zastupljenost u sastavu i radu organa za sprovođenje izbora.

Organi javne vlasti propisuju posebne mere u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti u ostvarivanju izbornih prava kada je zastupljenost jednog pola osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 30%.

Alternativa: 40%

Posebne mere primenjuju se sve dok zastupljenost manje zastupljenog pola ne dostigne nivo njihovog udela u ukupnom stanovništvu.

Posebne mere iz stava 3 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

Ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti prati primenu posebnih mera i o tome najmanje jednom godišnje izveštava Narodnu skupštinu.

Ravnomerна zastupljenost i jednake mogućnosti pristupa u organima izvršne vlasti, javnim, finansijskim i drugim institucijama

Član 66

Ravnopravnost polova obezbeđuje se prilikom kandidovanja za predsednika Republike, poslanike i odbornike na način i u skladu sa propisima kojima se uređuju izbori.

Ravnopravnost polova obezbeđuje se prilikom kandidovanja za izbore na sve funkcije i imenovanja u organe javne vlasti, finansijske i druge institucije.

Organi javne vlasti usvajaju posebne mere u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti i ostvarivanja jednakih mogućnosti pristupa i zastupljenosti u organima izvršne vlasti, javnim, finansijskim i drugim institucijama.

Posebne mere usvajaju se kada je zastupljenost jednog pola u organima iz stavova 1, 2 i 3 ovog člana osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 30%.

Alternativa: 40%

Posebne mere primenjuju se sve dok zastupljenost manje zastupljenog pola ne dostigne nivo njihovog udela u ukupnom stanovništvu.

Posebne mere iz stavova 3 i 4 ovog člana ne smatraju se diskriminacijom.

Ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti prati primenu posebnih mera i o tome najmanje jednom godišnje izveštava Narodnu skupštinu.

Ravnopravno učešće u međunarodnoj saradnji

Član 67

Svi imaju jednakopravno i bez bilo kog vide diskriminacije po polu i rodu učestvuju u međunarodnoj saradnji koja se ostvaruje u okviru spoljne politike Republike Srbije, a u skladu sa nadležnostima Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i da budu predstavljeni i učestvuju u radu međunarodnih organizacija i institucija.

Prilikom imenovanja članova diplomatskih predstavništava, pri izboru ili imenovanju delegacija koje predstavljaju Republiku Srbiju u međunarodnim odnosima i međunarodnim telima, obezbeđuje se zastupljenost najmanje 30% lica manje zastupljenog pola.

Alternativa: 40%

Posebne mere usvajaju se kada je zastupljenost jednog pola u organima iz stavova 1, 2 i 3 ovog člana osetno neuravnotežena. Osetno neuravnotežena zastupljenost postoji kada je zastupljenost jednog pola niža od 30%.

Alternativa: 40%

Odredbe stava 2 ovog člana primenjuju se i na međunarodnu saradnju koju ostvaruju autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, a u skladu sa Ustavom i zakonom koji uređuje njihove nadležnosti.

Obaveze organa jedinica lokalne samouprave

Član 68

Organi jedinica lokalne samouprave u okviru svojih nadležnosti vode politiku jednakih mogućnosti i preduzimaju posebne mere u cilju unapređenja i ostvarivanja rodne ravnopravnosti.

U procesu usvajanja razvojnih planova i drugih akata, organi jedinica lokalne samouprave dužni su da razmatraju i u ove akte uključe posebne mere i aktivnosti koje se preduzimaju u cilju ostvarivanja rodne ravnopravnosti i stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje prava, bez bilo kog vide diskriminacije po osnovu pola i roda.

Odredbe stavova 1 i 2 ovog člana primenjuju se na autonomne pokrajine u skladu sa Ustavom i zakonom koji uređuje njihove nadležnosti.

Statistička evidencija

Član 69

Statistički podaci koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju na nivou Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i u ustanovama i organizacijama koje obavljaju javna ovlašćenja, javnim preduzećima i privrednim društvima, moraju biti iskazani po polu.

Ministarstvo nadležno za oblast ravnopravnosti polova, zajedno sa Republičkim Zavodom za statistiku, bliže reguliše način prikupljanja i obrade statističkih podataka iz stava 1 ovog člana.

Statistički podaci iz stava 1 ovog člana sastavni su deo statističkog informacionog sistema Republike Srbije i dostupni su javnosti, u skladu sa zakonom.

Javno informisanje

Član 70

Informacije putem sredstava javnog informisanja ne smeju sadržavati niti podsticati diskriminaciju zasnovanu na polu i rodu.

Sredstva javnog informisanja dužna su da kroz svoje programe rodno senzitivno i izbalansirano izveštavaju o događajima, pojavama i osobama od javnog interesa, razvijajuju svest o rodnoj ravnopravnosti i da

preduzimaju posebne mere radi izmene društvenih i kulturnih obrazaca, običaja i svake druge prakse zasnovane na stereotipima, predrasudama i diskriminaciji po osnovu pola i roda.

Zabranjeno je i kažnjivo izražavanje mržnje i omalovažavanje s obzirom na pol i rod, kao i javno zagovaranje, podržavanje i postupanje u skladu sa predrasudama, običajima i drugim društvenim obrascima ponašanja koji su zasnovani na ideji podređenosti ili nadređenosti polova, odnosno stereotipnih uloga polova.

Sredstva javnog informisanja dužna su da koriste rodno senzitivan jezik.

U sredstvima javnog informisanja, posebno na televizijskim poslovima i poslovima koji uključuju javni nastup, zabranjen je svaki vid diskriminacije po osnovu godina starosti.

Odredbe stavova 1, 2, 3 i 4 ovog člana odnose se i na sve vidove reklama i propagandnog materijala.

Udruženja

Član 71

Udruženja čiji su ciljevi vezani za unapređenje rodne ravnopravnosti imaju pravo da prate ostvarivanje rodne ravnopravnosti i javno ukazuju na diskriminaciju na osnovu pola i roda, kao i da sastavljaju i objavljuju izveštaje o svojim nalazima i dostavljaju ih nadležnim organima, uključujući i međunarodna tela koja prate primenu međunarodnih standarda rodne ravnopravnosti.

Udruženja iz stava 1 ovog člana aktivno učestvuju u ostvarivanju rodne ravnopravnosti, predlagaju posebnih mera u cilju stvaranja jednakih mogućnosti i uslova za postizanje rodne ravnopravnosti, u izradi planskih dokumenata za postizanje rodne ravnopravnosti i izveštaja o ostvarivanju rodne ravnopravnosti. Udruženja iz stava 1 ovog člana imaju svoje predstavnike/ce u Savetu za rodnu ravnopravnost, koje na predlog ovih udruženja imenuje Vlada.

VIII. INSTITUCIJE KOJE DELUJU U OBLASTI RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost – sastav, izbor i nadležnosti

Član 72

Za koordinaciju poslova državne uprave u oblasti rodne ravnopravnosti osniva se Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost (u daljem tekstu: Koordinaciono telo).

Koordinaciono telo ima pet članova koje imenuje Vlada Republike Srbije (u daljem tekstu: Vlada) iz svog sastava i zamenike članova koje imenuje Vlada.

Koordinaciono telo ima predsednika i zamenika predsednika koje imenuje Vlada. Za predsednika Koordinacionog tela imenuje se jedan od potpredsednika Vlade.

Predsednik Koordinacionog tela usmerava poslove iz delokruga državnih organa u oblasti rodne ravnopravnosti i vrši koordinaciju nadležnih državnih organa za potrebe Koordinacionog tela.

Svaki član Vlade može prisustvovati sednicama i učestvovati u radu Koordinacionog tela, ukoliko se raspravlja o temama iz njegove nadležnosti.

Koordinaciono telo donosi poslovnik o radu.

Koordinaciono telo razmatra sva pitanja i koordinira rad organa državne uprave u vezi sa rodnom ravnopravnošću, a u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji.

Koordinaciono telo podnosi Vladi izveštaj o radu najmanje na svakih 90 dana.

U budžetu Republike Srbije obezbeđuju se sredstva za rad Koordinacionog tela.

Stručna grupa Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost

Član 73

Stručne i tekuće poslove u oblasti rodne ravnopravnosti obavlja Stručna grupa Koordinacionog tela (u daljem tekstu: Stručna grupa). Članove stručne grupe čine četiri člana koje imenuje Vlada.

Smernice za rad Stručnoj grupi daje Koordinaciono telo.

Stručna grupa se, po pravilu, sastaje jednom mesečno, uključujući i posebne sednica namenjene razmeni informacija u cilju sagledavanja stanja u oblasti rodne ravnopravnosti u Republici Srbiji, i radi na pronalaženju rešenja i predlaganju mera za unapređenje stanja u ovoj oblasti.

U slučaju kada se javi potreba za uključivanjem drugih organa i organizacija u rad Stručne grupe, predsedavajući može pozvati predstavnike tih organa i organizacija da učestvuju u radu na sednici Stručne grupe.

Stručnu i administrativno-tehničku podršku radu Koordinacionog tela pruža Kabinet potpredsednika Vlade koji predsedava Koordinacionim telom i Kabinet člana Koordinacionog tela koji zamenjuje predsednika Koordinacionog tela.

Savet za rodnu ravnopravnost, sastav, mandat i način izbora

Član 74

U Republici Srbiji obrazuje se Savet za rodnu ravnopravnost.

Savet za rodnu ravnopravnost (u daljem tekstu: Savet) je stručno savetodavno telo Vlade koje deluje u oblasti rodne ravnopravnosti (u daljem tekstu: Savet).

Savet ima 25 članova/članica.

Članove Saveta imenuje Vlada na period od četiri godine. Postupak predlaganja predstavnika/ca udruženja koja se bave pitanjima rodne ravnopravnosti sprovodi Kancelarija za saradnju sa nevladinim organizacijama.

U sastav Saveta ulaze po jedan predstavnik ministarstava čiji delokrug rada je od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, Kancelarije za evropske integracije, Nacionalne službe za zapošljavanje, Republičkog zavoda za statistiku, kao i eksperti i 9 predstavnika/ca udruženja građana koja deluju u oblasti rodne ravnopravnosti.

U sastav Saveta ulaze predstavnici ministarstava čiji su delokrug rada sledeće oblasti: rad, zapošljavanje, bezbednost, unutrašnji poslovi, finansije, spoljna politika, pravda, prosveta, kultura, zdravstvo, sport, lokalna samouprava, razvoj.

Savet dostavlja izveštaj o radu nadležnom odboru Narodne skupštine najmanje svaka tri meseca, a Vladi najmanje jednom godišnje.

Stručnu i administrativno-tehničku pomoć u radu Saveta pruža ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti.

Svojom odlukom Vlada bliže reguliše broj članova Saveta i način njihovog izbora, način rada Saveta, komunikaciju Saveta sa drugim radnim telima Vlade, finansiranje i druga pitanja od značaja za rad Saveta.

Nadležnost (zadaci, poslovi) Saveta za ravnopravnost polova

Član 75

U oblastima značajnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti Savet:

- razmatra i predlaže mere za unapređenje politike postizanja rodne ravnopravnosti, kao i mere za unapređenje međuresorske saradnje u ovoj oblasti;
- razmatra usklađenost zakona sa ratifikovanim međunarodnim konvencijama i podnosi inicijative za izmene zakona kojima se otlanjaju neusklađenosti;
- prati i analizira poštovanje i primenu zakona i ratifikovanih međunarodnih konvencija i predlaže mere za njihovo sprovođenje;
- podnosi inicijative za preduzimanje posebnih mera u cilju ostvarivanja rodne ravnopravnosti;
- prati stanje u oblasti ostvarivanja politike rodne ravnopravnosti, ocenjuje efekte mera za postizanje rodne ravnopravnosti i o tome obaveštava Vladu;
- podnosi inicijative za donošenje i sadržaj programa prikupljanja, obrade i objavljivanja statističkih podataka značajnih za ostvarivanje rodne ravnopravnosti;

- prati i analizira podatke o zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim i imenovanim položajima u organima javne vlasti i o tome obaveštava Vladu;
- prati i analizira kriterijume selekcije u različitim procedurama izbora i imenovanja na javne funkcije i podnosi inicijative za usvajanje posebnih mera u cilju otklanjanja prepreka koje se negativno odražavaju na izbor i imenovanje manje zastupljenog pola;
- inicira, podržava i predlaže sadržaj programa osposobljavanja i edukacije zaposlenih u organima javne vlasti u cilju promovisanja rodne ravnopravnosti;
- razmatra i inicira programe i predlaže posebne mere za podsticanje i osposobljavanje manje zastupljenog pola za učešće u javnom i političkom životu;
- razmatra i druga pitanja od interesa za postizanje rodne ravnopravnosti.

Institucije za rodnu ravnopravnost u okviru uprave

Član 76

U okviru ministarstva nadležnog za oblast rodne ravnopravnosti obrazuje se organ (telo, institucija) zadužena za oblast rodne ravnopravnosti čiji su zadaci da:

- radi na sprovođenju Zakona o rodnoj ravnopravnosti, prati njegovu primenu u praksi i o tome podnosi izveštaj;
- inicira i priprema izmene Zakona o rodnoj ravnopravnosti i drugih zakona u oblastima značajnim za ostvarivanje rodne ravnopravnosti;
- analizira stanje u oblasti rodne ravnopravnosti i predlaže mere za unapređenje rodne ravnopravnosti;
- priprema Nacionalnu strategiju za ostvarivanje rodne ravnopravnosti i Akcioni plan za njeno sprovođenje, Strategiju za borbu protiv nasilja u porodici, kao i druge strateške dokumente značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, radi na njihovoj primeni, prati njihovu primenu i podnosi o tome izveštaj;
- radi na izradi nacrtak zakona značajnih za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, prati njihovu primenu i o tome podnosi izveštaj;
- sarađuje sa drugim državnim organima, organima autonomnih pokrajina i jedinica lokalne samouprave po pitanjima vezanim za primenu zakona i strategija značajnih za rodnu ravnopravnost;
- pruža administrativno tehničku pomoć Savetu za ravnopravnost polova;
- ostvaruje međunarodnu saradnju u okviru poslova koje obavlja u oblasti rodne ravnopravnosti;
- radi na pripremi nacionalnog izveštaja o ostvarivanju rodne ravnopravnosti i primeni međunarodnih standarda u ovoj oblasti, koji se podnose odgovarajućim međunarodnim institucijama i sprovodi preporuke tih tela;
- obavlja druge poslove u skladu sa Zakonom i odgovarajućim propisima ministarstva u okviru koga deluje.

Za svoj rad odgovara ministarstvu u okviru koga deluje.

Ministarstvo u okviru koga se obrazuje organ (telo, institucija) za rodnu ravnopravnost, svojim aktom bliže reguliše unutrašnju organizaciju, poslove koje obavlja, način rada ovog tela i odgovornost.

Alternativa za članove 62 do 66:

Deo poslova iz nadležnosti Saveta za rodnu ravnopravnost uključiti među nadležnosti Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, a za Savet zadržati samo savetodavnu ulogu.

Institucije rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou

Član 77

U organima jedinica lokalne samouprave, u okviru postojeće organizacije i akta o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji, organizuje se stalno radno telo ili određuje zaposleni za oblast rodne ravnopravnosti i obavljanje poslova vezanih za stvaranje jednakih mogućnosti i posebne mere za postizanje rodne ravnopravnosti, kao i druge poslove vezane za rodnu ravnopravnost utvrđene aktima jedinica lokalne samouprave, u skladu sa zakonom.

Statutom i drugim opštim pravnim aktima jedinica lokalne samouprave bliže se regulišu način izbora tela iz stava 4 ovog člana, njihov sastav, delokrug rada, nadležnosti i odgovornosti, način rada i komunikacija sa organima lokalne samouprave i drugim telima koja se obrazuju u jedinici lokalne samouprave.

IX. SUDSKA ZAŠTITA

Građanskopravna zaštita

Član 78

Svako ko je povređen diskriminatornim postupanjem zbog pripadnosti određenom polu ima pravo da podigne tužbu kojom može tražiti:

- 1) utvrđivanje da je tuženi diskriminatorno postupao prema tužiocu ili drugom licu;
- 2) zabranu izvršenja radnje usled koje preti diskriminacija,
- 3) zabranu daljeg vršenja, odnosno ponavljanja radnje diskriminacije;
- 4) izvršenje radnje radi uklanjanja posledica diskriminatornog postupanja i uspostavljanje položaja, odnosno stanja pre izvršene radnje diskriminacije;
- 5) naknadu materijalne i nematerijalne štete.
- 6) objavljivanje presude donete povodom tužbenih zahteva iz tačaka 1–5 ovog člana.

Tužbu iz stava 1 ovog člana može podneti, uz saglasnost diskriminisanog lica, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, sindikat i organizacije čiji su ciljevi vezani za unapređenje rodne ravnopravnosti. Ovi subjekti mogu se, uz pristanak tužioca, pridružiti tužiocu u svojstvu umešača.

U slučaju diskriminacije grupe lica, subjekti iz stava 2 ovog člana mogu da podnesu tužbu u svoje ime. Član grupe može se pridružiti tužiocu u svojstvu umešača.

Posle stupanja u postupak, odnosno posle pokretanja postupka, subjekti iz stava 2 ovog člana mogu preko sredstava javnog informisanja ili na drugi pogodan način obavestiti druga oštećena lica, sindikate i udruženja o pokrenutoj parnici i pozvati ih da se, kao umešači ili kao suparničari, pridruže tužiocu. Novi tužilac može naknadno stupiti u parnicu uz tužioca i bez pristanka tuženog posle njegovog upuštanja u parnicu.

Zaštita od diskriminacije u postupcima za zaštitu drugih prava

Član 79

Svako ko smatra da mu je zbog diskriminacije po osnovu pola povređeno neko pravo može u postupku u kojem se o zaštiti tog prava odlučuje kao o glavnom pitanju, istaći sve zahteve iz člana 78, stav 1, tačke 1do 6 ovog zakona.

Postupak u parnicama za zaštitu od diskriminacije

Član 80

Ukoliko ovim zakonom nisu predviđena posebna pravila, u parnicama za zaštitu od diskriminacije po osnovu pola shodno se primenjuju odredbe zakona kojim se uređuje parnični postupak.

Revizija je uvek dopuštena.

Pokretanje postupka

Član 81

Postupak u parnici za zaštitu od diskriminacije po osnovu pola može se pokrenuti i pre okončanja postupka za zaštitu prava iz rada i po osnovu rada pred nadležnim organom.

Nadležnost

Član 82

U parnicama za zaštitu od diskriminacije po osnovu pola nadležan je sud opšte mesne nadležnosti.

Osim suda opšte mesne nadležnosti, za odlučivanje u parnicama iz stava 1 ovog člana nadležan je i sud na čijem je području sedište, odnosno prebivalište tužioca.

Hitnost postupka

Član 83

Postupak u parnicama za zaštitu od diskriminacije na osnovu pola naročito je hitan.

Prvo ročište mora se održati u roku od 15 dana od dana prijema tužbe. Rok za odgovor na tužbu je 15 dana.

Odluku o predlogu za izdavanje privremene mere sud je dužan da doneše u roku od tri dana od dana prijema predloga.

Prigovor protiv odluke o privremenoj meri izjavljuje se u roku od tri dana od dana prijema odluke. Odluka o prigovoru donosi se u roku od tri dana.

Žalba protiv odluke izjavljuje se u roku od osam dana, a drugostepeni sud je dužan da odluči po žalbi u roku od tri meseca od dana njenog podnošenja.

Oslobađanje od prethodnog plaćanja troškova postupka

Član 84

U postupku u parnicama za ostvarivanje građanskopravne zaštite zbog diskriminacije po osnovu pola, tužilac je oslobođen prethodnog plaćanja troškova postupka, koji se isplaćuju iz sredstava suda.

Prepostavka krivice i teret dokazivanja

Član 85

Ako je među strankama nesporno ili je sud utvrdio da je izvršena radnja neposredne diskriminacije, tuženi se ne može oslobođiti odgovornosti dokazivanjem da nije kriv.

Ako je u toku postupka tužilac učinio verovatnim da je izvršen akt diskriminacije na osnovu pola, teret dokazivanja da usled tog akta nije došlo do povrede načela jednakosti, odnosno načela jednakih prava i obaveza snosi tuženi.

Privremene mere

Član 86

Pre pokretanja, u toku postupka, kao i posle okončanja postupka za zaštitu od diskriminacije na osnovu pola, sve dok izvršenje ne bude sprovedeno, tužilac može tražiti određivanje privremene mere kojom se sprečava diskriminatoryno postupanje do pravnosnažnog okončanja postupka.

Predlagač mora učiniti verovatnim da je mera potrebna da bi se sprečila opasnost od nasilja zbog diskriminatorynog postupanja, sprečila upotreba sile ili nastanak nenaknadive materijalne ili nematerijalne štete, odnosno da je mera potrebna da bi se sprečilo izvršenje teškog oblika diskriminacije.

Pod uslovima iz stavova 1 i 2 ovog člana, sud može po službenoj dužnosti odrediti privremenu meru.

Žalba protiv rešenja o određivanju privremene mere ne odlaže izvršenje rešenja.

Rok za ispunjenje činidbe i izvršenje

Član 87

Povodom zahteva iz člana 78 stav 1 tačke 2, 3, 4, 5 i 6 ovog zakona, sud može odlučiti da žalba ne zadržava izvršenje ili odrediti kraći rok za ispunjenje činidbi koje su naložene tuženiku.

Evidencija i dokumentacija o zaštiti

Član 88

Sud je dužan da sve pravnosnažne odluke donete u parnicama za zaštitu od diskriminacije po osnovu pola dostavi i organu nadležnom za poslove ravnopravnosti.

Organ nadležan za poslove ravnopravnosti polova dužan je da vodi evidenciju o svim pravnosnažnim odlukama donetim u parnicama za zaštitu od diskriminacije po osnovu pola.

Način vođenja evidencije i dokumentacije propisuje Vlada Republike Srbije.

Alternativa: za poglavlje VIII članovi 78–89

S obzirom na to da je postupak u parnicama za zaštitu od diskriminacije regulisan Zakonom o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009), Zakonom o rođnoj ravnopravnosti ne treba regulisati postupak. Ukoliko se prihvati alternativa, treba inicirati izmenu i dopunu propisa Zakona o zabrani diskriminacije kojima je regulisana sudska zaštita, kako bi se unapredila delotvornost i efikasnost sudske zaštite od diskriminacije. Od naročitog su značaja pravila o oslobođenju od prethodnog snošenja troškova postupka, pravila o učešću umešača, kao i pravila koja omogućavaju da se, u slučajevima kada je diskriminatornim postupanjem povređeno neko pravo, uz postupak u kojem se odlučuje o zaštiti tog prava, sprovede i postupak za zaštitu od diskriminacije kao pridruženi (adhezioni) postupak.

X. NADZOR NAD PRIMENOM ZAKONA

Nadzor

Član 89

Ministarstvo nadležno za poslove ravnopravnosti polova vrši nadzor nad primenom ovog zakona.

Ministarstvo iz stava 1 ovog člana najmanje jednom godišnje podnosi izveštaj o stanju zaštite i unapređenja ravnopravnosti polova Vladi i nadležnom odboru Narodne skupštine.

Na teritoriji autonomne pokrajine nadzor nad primenom ovog zakona vrši nadležni pokrajinski organ, kao povereni posao.

Nadzor nad vršenjem poverenih poslova vrši ministarstvo nadležno za poslove ravnopravnosti polova.

XI. KAZNENE ODREDBE

Član 90

Novčanom kaznom u iznosu od 150.000 do 500.000 dinara kazniće se organ javne vlasti, poslodavac i pružalac usluga ako postupe protivno odredbama člana 5, stavovi 3, 4 i 5 i člana 6.

Novčanom kaznom u iznosu 100.000 do 300.000 dinara za prekršaj iz člana 5, stavovi 3, 4 i 5 kazniće se službeno lice u organu javne vlasti, kao i odgovorno lice u pravnom licu.

Novčanom kaznom u iznosu od 5.000 do 100.000 dinara kazniće se i preduzetnik, odnosno fizičko lice za prekršaj iz stava 1 ovog člana ako postupi protivno odredbama člana 5, stavovi 3, 4 i 5.

U slučaju da lice pretrpi štetne posledice zbog postupanja u skladu sa odredbom stava 5, člana 5, pravnom licu, organu javne vlasti, pružaocu usluga, službenom i odgovornom licu u organu javne vlasti i pravnom licu, preduzetniku, kao i fizičkom licu može se izreći zaštitna mera javnog objavljivanja presude.

Član 91

Novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 500.000 dinara kazniće se organ javne vlasti, poslodavac i pružalac usluga ako prava utvrđena ovim Zakonom vrši protivno cilju u kome su priznata ili sa namerom

da se povrede ili ograniče prava drugih ili da se izazovu ozbiljne posledice po bezbednost, javni poredak i moral (član 10).

Novčanom kaznom od 5.000 do 50.000 dinara kazniće se za prekršaj iz stava 1 preduzetnik ili fizičko lice. Novčanom kaznom u iznosu od 10.000 do 100.000 dinara kazniće se za prekršaj iz stava 1 ovog člana odgovorno lice u organu javne vlasti, odnosno u pravnom licu.

Odgovornom licu u organu javne vlasti kod poslodavca, pružaocu usluga, preduzetniku kao i fizičkom licu za prekršaj iz stava 1 ovog člana može se izreći i kazna javnog rada u društvenom interesu u trajanju od najmanje 40 sati.

Član 92

Novčanom kaznom u iznosu od 500.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj organ javne vlasti ako propusti da preduzme mere u cilju stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje sloboda i prava, sprečavanje i otklanjanje posredne i neposredne diskriminacije zasnovane na polu, rodu ili rodnom identitetu (član 12, stav 3);

Novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 250.000 dinara za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se odgovorno lice u organu javne vlasti.

Član 93

Novčanom kaznom u iznosu od 150.000 do 1.500.000 dinara kazniće se organ javne vlasti, poslodavac sa svojstvom pravnog lica i pružalac usluga sa svojstvom pravnog lica:

- 1) ako u svoje opšte akte ne unese odredbe o rodnoj ravnopravnosti i mera ma koje se preduzimaju radi unapređenja rodne ravnopravnosti; (član 15, stav 3 i član 16);
- 2) ako ne donese Akcioni plan za sprovođenje mera i aktivnosti za sprovođenje mera i aktivnosti utvrđenih planom (član 15, stav 3).

Novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 250.000 dinara za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se odgovorno lice u organu javne vlasti kod poslodavca sa svojstvom pravnog lica i pružaoca usluga sa svojstvom pravnog lica.

Novčanom kaznom u iznosu od 5000 do 50.000 dinara kazniće se za prekršaj iz stava 1 ovog člana preduzetnik i fizičko lice.

Član 94

Novčanom kaznom u iznosu od 200.000 do 2.000.000 dinara kazniće se organ javne vlasti i poslodavac ako:

- 1) zaposlenima bez obzira na jednake mogućnosti i tretman, u vezi sa ostvarivanjem prava iz radnog odnosa i po osnovu rada (član 17);
- 2) propusti da vodi evidenciju o strukturi zaposlenih razvrstanu po polu, u skladu sa evidencijama propisanim zakonom kojim se uređuju evidencije u oblasti rada (član 18);
- 3) ne usvoji plan mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova za svaku kalendarsku godinu, najkasnije do 31. januara (član 19);
- 4) prilikom javnog oglašavanja poslova i uslova za njihovo obavljanje, kao i odlučivanja o izboru lica koja će uposliti, napravi razliku po polu ili rodu (član 21);
- 5) postupi protivno odredbi člana 22 ovog Zakona;
- 6) zaposlenima ne obezbedi jednaku zaradu za isti ili rad jednakе vrednosti bez obzira na pol i rod (član 23);
- 7) ne obezbedi uslove na mestu rada prilagođene polu zaposlenog lica (član 25);
- 8) ne obezbedi zaposlenima prava propisana odredbama ovog Zakona koja se odnose na posebnu zaštitu trudnica, porodilja, majki (članovi 26 i 27);
- 9) na radu i u vezi sa radom i obavljanjem određenih poslova ne zaštiti zaposleno lice od uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja (član 28);

Novčanom kaznom za prekršaj iz stava 1 u iznosu od 15.000 do 100.000 dinara kazniće se odgovorno lice kod poslodavca, odnosno u organu javne vlasti.

Novčanom kaznom u iznosu od 5.000 do 20.000 dinara za prekršaj iz stava 1 kazniće se preduzetnik i fizičko lice.

Član 95

Novčanom kaznom od 800.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj poslodavac sa svojstvom pravnog lica:

- 1) ako ne zaštiti zaposleno lice od uzneniravanja i seksualnog uzneniravanja u smislu ovog zakona (član 28);
- 2) ako lice koje je u nepovoljnijem položaju tera na prinudni rad u smislu ovog zakona (član 29);
- 3) ako u pogledu prava na stručno usavršavanje i obuke, prestanka radnog odnosa i kod kolektivnog pregovaranja ne vodi računa o poštovanju principa ravnomerne zastupljenosti polova i posebne mere zaštite naročito osetljive grupacije žena (član 30–33).

Novčanom kaznom od 400.000 do 500.000 dinara za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se preduzetnik.

Novčanom kaznom od 40.000 do 150.000 dinara kazniće se za prekršaj iz stava 1 ovog člana odgovorno lice u pravnom licu.

Ako se izvršenjem prekršaja iz stava 1 ovog člana nanese materijalna šteta zaposlenom, poslodavcu se može izreći i zaštitna mera – zabrana vršenja delatnosti u skladu sa zakonom.

Član 96

Novčanom kaznom od 200.000 do 800.000 dinara kazniće se za prekršaj pravno lice – organizacija nadležna za zapošljavanje, ako ne sprovodi ili sprovodi suprotno odredbama ovog zakona poslove zapošljavanja utvrđene članom 34, stavovi 4 i 7 ovog zakona;

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u organizaciji za zapošljavanje novčanom kaznom od 50.000 do 100.000 dinara.

Član 97

Novčanom kaznom u iznosu od 200.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj ustanova socijalne zaštite, odnosno pružalač usluga socijalne zaštite, ako:

- 1) postupa diskriminatorno prema licu prilikom ostvarivanja i korišćenja prava iz oblasti socijalne zaštite po osnovu pola, roda, odnosno rodnog identiteta (član 35);
- 2) organizaciju rada i radno vreme ne prilagodi potrebama korisnika, organizovanjem rada u smenama (član 39).

Za prekršaj iz stava 1. ovoga člana kazniće se i odgovorno lice u pravnom licu novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 100.000 dinara.

Za prekršaj iz stava 1 ovoga člana kazniće se i preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 10.000 do 100.000 dinara.

Član 98

Novčanom kaznom od 200.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj zdravstvena ustanova, odnosno drugo pravno lice koje obavlja zdravstvenu delatnost, u skladu sa ovim zakonom:

- 1) ako ne obezbedi jednaku mogućnost pristupa zdravstvenoj ustanovi i ostvarivanju zdravstvene zaštite grupaciji stanovništva izloženoj povećanom riziku od obolevanja, kao i zdravstvenu zaštitu lica u vezi sa sprečavanjem, suzbijanjem, ranim otkrivanjem i lečenjem bolesti od većeg socio-ekonomskog značaja, odnosno socijalno ugroženog stanovništva (član 36, stav 1);
- 2) ako postupi diskriminatorno prema korisniku zdravstvene zaštite po osnovu pola, roda, odnosno rodnog identiteta (član 37, stav 1);

3) ako organizaciju rada i raspored radnog vremena ne prilagodi potrebama korisnika, ili npr. organizovanjem rada u smenama (član 39).

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u zdravstvenoj ustanovi novčanom kaznom od 50.000 do 100.000 dinara.

Za prekršaj iz stava 1, tačke 1do 3 ovog člana kazniće se zdravstveni radnik, preduzetnik novčanom kaznom od 10.000 do 100.000 dinara.

Član 99

Novčanom kaznom od 200.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj obrazovna ustanova ako:

1) ne preduzme neophodne zakonodavne i druge mere i ne obezbedi da osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje budu u središtu svih mera koje se primenjuju kroz delotvornu saradnju svih nadležnih službi, institucija i organizacija, u skladu sa međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti (član 39, stav 1);

2) ne planira, ne organizuje, ne sprovodi i ne finansira mere namenjene ostvarivanju bezbednosti i programima podrške za žrtve, formiranju jedinstvene evidencije slučajeva, kao i podizanju svesti javnosti o potrebi sprečavanja rodno zasnovanog nasilja (član 39, st. 2);

3) na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou ne formira koordinaciona tela za praćenje rada službi, institucija i organizacija i prikupljanje podataka o uzrocima, posledicama, učestalosti rodno zasnovanog nasilja i efikasnosti primene mera zaštite od rodno zasnovanog nasilja, kao i ako ne dostavlja te podatke republičkom Koordinacionom telu, radi javnog objavljivanja nalaza i zaključaka (član 39, stav 3);

4) ne preduzme neophodne neophodne zakonodavne ili druge mere i ne obezbedi specijalizaciju profesionalaca u okviru svih nadležnih službi, institucija i organizacija koji postupaju u slučajevima zaštite žrtava rodno zasnovanog nasilja, kao i njihovu redovnu edukaciju (član 39, stav 4);

5) propusti da organizaciju rada i raspored radnog vremena prilagodi pružanju hitne i neodložne zaštite žrtvama rodno zasnovanog nasilja, kroz određivanje aktivnog ili pasivnog dežurstva (član 39, stav 5);

6) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i ne obezbedi da osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje dobiju odgovarajuće i blagovremene informacije o raspoloživim uslugama podrške i pravnim merama zaštite na jeziku koji razumeju (član 40, stav 1);

7) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i ne obezbedi da osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje imaju pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja (član 40, stav 2);

8) ne preduzmu neophodne zakonodavne i druge mere i ne obezbede, odnosno omoguće neposredne kratkoročne ili dugoročne specijalizovane usluge podrške za svaku osobu koja je preživela rodno zasnovano nasilje, kao i za njihovu decu, vodeći računa o odgovarajućoj geografskoj rasprostranjenosti (član 42, stav 1);

9) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere za uspostavljanje i finansiranje non-stop (24 sata u danu, 7 dana u nedelji) besplatne specijalizovane SOS telefonske linije, koja pokriva celu zemlju, radi davanja saveta pozivaocima u poverljivoj formi, čuvajući njihovu anonimnost, u vezi svih vidova rodno zasnovanog nasilja (član 43);

10) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i omoguće otvaranje i finansiranje, u dovolnjem broju i na ravnomernoj teritorijalnoj rasprostranjenosti, odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća ili prihvatilišta za bezbedan smeštaj i pristup svim ženama i deci žrtvama nasilja u porodici, žrtvama partnerskog nasilja i ženama i deci žrtvama trgovine ljudima (član 44, stav 1);

11) sigurne kuće ili prihvatilišta za žene i decu ne da na upravljanje ustanovi ili organizaciji koja je u svom radu i upravljanju nezavisna od lokalne, regionalne ili državne vlasti i koja obezbeđuje da se u okviru sigurne kuće ili prihvatilišta pružaju ostale specijalizovane usluge pomoći i podrške (član 44, stav 2);

12) sigurne kuće ili prihvatilišta za žene i decu žrtve nasilja u porodici i partnerskog nasilja osniva u istom prostoru sa sigurnim kućama ili prihvatilištima za žene i decu žrtve trgovine ljudima, niti ove specijalizovane sigurne kuće ili prihvatilišta mogu biti u okviru prihvatilišta za sve osobe koje se nalaze u socijalnoj potrebi (član 44, stav 4);

- 13) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i ne omogući otvaranje i finansiranje, u dovoljnom broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, odgovarajućih, lako dostupnih kriznih centara za slučajeva silovanja, odnosno centre za slučajeve seksualnog nasilja, koji obezbeđuju usluge lekarskog i laboratorijskog pregleda, podršku u slučaju traume, savetovanje i besplatnu pravnu pomoć (član 45);
- 14) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i ne omogući finansiranje, u dovoljnom broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, besplatnih specijalizovanih psihosocijalnih savetovačkih centara za žene žrtve rodno zasnovanog nasilja, koji postupaju u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti (član 46);
- 15) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i ne omogući finansiranje, u dovoljnom broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, besplatnih specijalizovanih psihosocijalnih savetovačkih centara za decu žrtve rodno zasnovanog nasilja, primerenih uzrastu dece i uz poštovanja najboljeg interesa deteta, koji postupaju u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti (član 47);
- 16) ne preduzme neophodne zakonodavne ili druge mere i ne omogući finansiranje, u dovoljnom broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti, besplatnu specijalizovanu pravnu pomoć ženama i deci žrtvama rodno zasnovanog nasilja u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i standardima u ovoj oblasti (član 48, stav 1);
- 17) pružaoci primarne i sekundarne specijalizovane besplatne pravne pomoći ženama i deci žrtvama rodno zasnovanog nasilja istovremeno da pružaju pravnu pomoć licima osumnjičenim da su učinili rodno zasnovano nasilje (član 48, stav 2);
- 18) ne preduzme neophodne zakonodavne i druge mere i ne omogući finansiranje, u dovoljnom broju i na ravnomernoj geografskoj rasprostranjenosti specijalizovanih programa za učinioce nasilja u porodici u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima u ovoj oblasti (član 49, stav 1);
- 19) prilikom preduzimanja mera rada sa učiniocima nasilja u porodici, organi javne vlasti su dužni da obezbede da bezbednost, podrška za žrtve i njihova ljudska prava budu od primarnog značaja i da, prema potrebi, osnivanje i sprovođenje ovih programa bude u saradnji sa specijalizovanim službama za podršku žrtvama (član 40, stav 2).

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u organu javne vlasti novčanom kaznom u iznosu od 200.000 do 500.000 dinara.

Član 100

Novčanom kaznom od 200.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj organi javne vlasti i ustanove u oblasti vaspitanja, obrazovanja, nauke i tehnologije, u skladu sa ovim zakonom ako:

- 1) ne obezbede jednakе mogućnosti i ravnopravan pristup pravu na obrazovanje na svim nivoima obrazovanja i u svim obrazovnim profilima, bez bilo kog vide diskriminacije po osnovu pola i roda (član 55);
- 2) u postupku donošenja nastavnih planova i programa, odnosno studijskih programa, i prilikom utvrđivanja standarda udžbenika, nastavnih metoda i normativa školskih prostora i opreme ne uključe sadržaje vezane za rodnu ravnopravnost (član 56, stav 2);
- 3) u postupku donošenja nastavnih planova i programa, odnosno studijskih programa, i prilikom utvrđivanja standarda udžbenika, nastavnih metoda i normativa školskog prostora i opreme, ne usvajaju posebne mere (član 57, stav 1);
- 4) ne povećaju broj manje zastupljenog pola u organima odlučivanja i na rukovodećim mestima u vaspitnim, obrazovnim i naučnim ustanovama (član 59, stav 1);
- 5) ovlašćeni predlagač ne predloži najmanje 30% predstavnika manje zastupljenog pola prilikom imenovanja članova u organe odlučivanja u vaspitnim, obrazovnim i naučnim ustanovama, kao i ustanovama za stručno ospozobljavanje (član 59, stav 2);
- 6) ne preuzimaju posebne mere u cilju stvaranja jednakih mogućnosti za ostvarivanje slobode umetničkog i kulturnog stvaralaštva, ispoljavanje i razvijanje talenata u umetničkom i kulturnom stvaralaštву, dostupnosti kulturnih dobara i kulturnog stvaralaštva, školovanja u umetničkim školama, dostupnosti

konkursa za umetničke projekte, konkursa za nagrade koje se dodeljuju u oblasti kulture pod jednakim uslovima i bez bilo kog vide diskriminacije po osnovu pola i roda (član 60, stav 2);

7) ne obezbede ravnopravnu zastupljenost polova u organima upravljanja tih ustanova i udruženja, kao i u Nacionalnom savetu za kulturu, stručnim i drugim telima (žiriji, umetnički saveti, selekcione komisije i dr.) koja deluju u oblasti kulture, i da u tom cilju preduzimaju posebne mere (član 60, stav 3).

Član 101

Novčanom kaznom od 100.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj obrazovna ustanova ako ne obezbedi jednak mogućnosti za aktivno bavljenje sportom po osnovu pola ili roda, odnosno rodnog identitet ili ne preduzme posebne mere za podsticanje fizičkog vežbanja i sportskih aktivnosti za devojčice i žene (član 50, stav 1), ili ne obezbedi ravnopravan tretman polova u razvijanju i finansiranju sportskih aktivnosti i prekrši zabranu diskriminacije sportista (član 61, stav 1).

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u obrazovnoj ustanovi novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 150.000 dinara.

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 15.000 do 50.000 dinara.

Član 102

Novčanom kaznom od 100.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj organ javne vlasti, jedinice lokalne samouprave ako:

1) ne obezbedi jednak mogućnosti za ravnopravan tretman polova u razvijanju i finansiranju sportskih aktivnosti (član 61, stav 2);

2) ne obezbedi da se iz budžeta izdvaja isti iznos sredstava za ženski sport i žene u sportu (član 61, stav 3).

Za prekršaj stava 1 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u organu javne vlasti novčanom kaznom u iznosu od 5.000 do 50.000 dinara.

Novčanom kaznom od 50.000 do 500.000 dinara kazniće se za prekršaj sportska organizacija, odnosno udruženje ako:

1) ne obezbedi jednak mogućnosti za ravnopravan tretman polova u razvijanju i finansiranju sportskih aktivnosti (član 61, stav 3);

2) ne obezbedi ravnopravnu zastupljenost polova u organima upravljanja (član 61, stav 4);

3) ne sačini plan posebnih mera za otklanjanje neravnomerne zastupljenosti jednog pola u organima upravljanja u skladu sa ovim zakonom (član 61, stav 6).

Za prekršaj iz stava 2 ovog člana kazniće se i odgovorno lice u sportskoj organizaciji ili drugom pravnom licu novčanom kaznom u iznosu od 5.000 do 30.000 dinara.

Član 103

Novčanom kaznom od 250.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj organ javne vlasti, politička stranka, sindikat ili strukovno udruženje koje ne ispuni obaveze iz člana 62 i člana 63, stavovi 1 do 3.

Radom u javnom interesu koji ne može trajati kraće od 80 ni duže od 180 sati kazniće se za prekršaj iz stava 1 ovog člana odgovorno lice u organu javne vlasti političkoj stranci, sindikatu ili strukovnom udruženju.

U slučaju kršenja obaveza iz stava 1 ovog člana političkoj stranci, sindikatu ili strukovnom udruženju može biti zabranjen rad u trajanju do tri meseca, odnosno dok ne ispuni obaveze.

Član 104

Novčanom kaznom od 250.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj organ javne vlasti, politička stranka, sindikat ili strukovno udruženje koje ne ispuni obaveze iz člana 65 i 66, stavovi 2 do 4).

Radom u javnom interesu koji ne može trajati kraće od 80 ni duže od 180 sati kazniće se za prekršaj iz stava 1 ovog člana odgovorno lice u organu javne vlasti političkoj stranci, sindikatu ili strukovnom udruženju.

Član 105

Novčanom kaznom u iznosu od 150.000 do 500.000 dinara kazniće se jedinica lokalne samouprave, odnosno autonomna pokrajina, koja ne ispuni obavezu iz člana 67, stavovi 1 do 3.

Novčanom kaznom u iznosu od 50.000 do 250.000 dinara kazniće se odgovorno lice u jedinici lokane samouprave za prekršaj iz stava 1 ovog člana.

Član 106

Novčanom kaznom u iznosu od 250.000 do 1.000.000 dinara kazniće se sredstvo javnog informisanja koje ne ispuni obavezu iz člana 70, stavovi 1 do 6.

Novčanom kaznom u iznosu od 100.000 do 300.000 dinara kazniće se odgovorno lice u sredstvu javnog informisanja za prekršaj iz stava 1 ovog člana.

XII. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Obrazloženje rešenja sadržanih u Modelu zakona o rodnoj ravnopravnosti

1. Zašto je pripremljen Model zakona o rodnoj ravnopravnosti?

Uvid u legislativu, iskustva u primeni aktuelnog Zakona i rezultati istraživanja povod su za izradu Modela Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

- Više od polovine zakonskih normi zahtevalo bi izmene ili dopune.
- Zakon je donet pre usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije, pa se rešenja u zakonima se razlikuju, što je u praksi izvor problema i neophodno je usklađivanje.
- Ratifikovano je više međunarodnih dokumenata značajnih za ovu oblast (npr. Istanbulска konvencija).
- Supsidijerno zakonodavstvo pretprelo je značajne izmene, npr. Zakon o radu.
- Iskustva u primeni zakona pokazala su njegove slabosti, kao što su: nedostatak instrumenata za implementaciju zakona; nepotpuna regulativa (npr. status lokalnih institucionalnih mehanizama rodne ravnopravnosti); garancije prava čiji sadržaj je uži od sadržaja koji ovim pravima garantuje Ustav (npr. pasivno biračko pravo) i dr.
- Menja se i sam naziv zakona.

2. U čemu su najznačajnije novine u Modelu zakona?

2.1 Osnovne odredbe

- Uključivanje rodne perspektive u sve oblasti društva (javne politike, posebne mere, nadzor nad primenom) na različitim nivoima vlasti.
- Poštovanje međunarodnih standarda rodne ravnopravnosti.
- Zaštita dostignutog nivoa prava.
- Diskriminacija (oblici) na osnovu pola, roda, seksualne orientacije i rodnog identiteta i povreda načela jednakih prava i obaveza.

2.2 Novi pristup normiranju rodne ravnopravnosti

Novina je i pristup normiranju rodne ravnopravnosti, dakle, izbor načina na koji bi, prema našem sudu, bilo najplodotvornije normativno regulisati rodnu ravnopravnost kao područje na kome se prepišu i ukrštaju brojne i veoma različite oblasti društvenog života.

Dva kriterijuma bila su presudna da se odredi sadržaj i obim zakonske regulative.

Prvi, oblasti koje su obuhvaćene Modelom zakona prate poglavlja Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena.

Drugi, fokusiranje na jednake mogućnosti i posebne mere u svakoj od oblasti što je specifična karakteristika zakona o rodnoj ravnopravnosti u odnosu na supsidijerno zakonodavstvo koje izvorno reguliše različite oblasti obuhvaćene zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

Pored toga, deo predloženih rešenja sadrži i alternative kao izraz nastojanja da se kroz dijalog i otvorenu javnu debatu o različitim mogućnostima normativnog regulisanja određenog pitanja dođe do optimalnog rešenja.

2.3 Nekoliko novih poglavlja u Zakonu

Zakon sadrži nekoliko novih poglavlja koja sada važeći Zakon o ravnopravnosti polova ne sadrži.

Politika jednakih mogućnosti i posebne mere – novo poglavlje Zakona:

- Politika jednakih mogućnosti kao ustavna obaveza javnih vlasti;
- Posebne mere u različitim oblastima – instrumenti politike jednakih mogućnosti kojima se obezbeđuje ravnopravno učešće žena i muškaraca u postupku pripreme, usvajanja i praćenja primene planskih dokumenata i budžeta, kao i uključivanje rodne ravnopravnosti u planske dokumente i budžet;
- Obaveze države (javnih vlasti) i poslodavaca u vezi sa tim;
- Planovi za unapređenje rodne ravnopravnosti (fokusirani na posebne mere) i akcioni planovi za njihovo sprovođenje.

Zaštita od rodno zasnovanog nasilja – novo poglavlje Zakona (Istanbulска конвенија) pored porodičnog nasilja:

- Sveobuhvatnost i koordinacija politike i mera zaštite od rodno zasnovanog nasilja;
- Informisanje o rodno zasnovanom nasilju;
- Opšte i specijalizovane usluge pružanja podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja (SOS telefoni, sigurne kuće i prihvatališta za žene i decu);
- Podrška za žrtve seksualnog nasilja (specijalizovano psihološko savetovalište za žene i specijalizovanog psihološkog savetovališta za decu žrtve rodno zasnovanog nasilja, specijalizovana besplatna pravna pomoć);
- Programi rada sa učiniocima nasilja.

Institucije koje deluju u oblasti rodne ravnopravnosti – novo poglavlje Zakona (sastav institucija, način izbora, pozicija i mesto u organizaciji vlasti, nadležnosti, logistika, finansiranje):

- Koordinaciono telo Vlade Republike Srbije za rodnu ravnopravnost i Stručna grupa koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost;
- Savet za rodnu ravnopravnost;
- Institucije za rodnu ravnopravnost u okviru uprave;
- Institucije rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou;

Dva pitanja vezana za institucionalne aranžmane su izostala i nisu regulisana: u modelu zakona nema posebnog parlamentarnog tela za rodnu ravnopravnost; u modelu zakona nije regulisana mogućnost neformalnog (ili i formalnog) okupljanja parlamentarki (Ženska parlamentarna mreža) i njihovog zajedničkog rada na pitanjima značajnim za postizanje rodne ravnopravnosti.

O tome treba otvoriti debatu i uključiti rešenja koje na najbolji način doprinose ostvarivanju rodne ravnopravnosti u kontekstu parlamentarnog života.

2.4 Zajedničke karakteristike regulative u okviru posebnih oblasti

Zajedničke karakteristike regulative u okviru posebnih oblasti obuhvaćenih zakonom su fokusiranje na:

- Politiku jednakih mogućnosti i konkretni način vođenja ove politike u svakoj od oblasti;
- Konkretizovanje obaveza i odgovornosti organa javne vlasti, ali i poslodavaca u sprovođenju politike jednakih mogućnosti;
- Posebne mere i njihovo bliže definisanje u skladu sa karakteristikama oblasti u kojoj se usvajaju posebne mere;
- Praćenje ostvarivanja politike jednakih mogućnosti i primene posebnih mera i njihovih efekata (pokazatelji, instrumenti i procedure);
- Usklađenost sa međunarodnim standardima rodne ravnopravnosti;
- Usaglašenost i kompatibilnost rešenja sa subsidijskim zakonodavstvom kako bi se postigao sinergijski efekat;
- Instrumente za implementaciju zakona;
- Praćenje i nadzor nad primenom zakona i odgovornost za primenu zakona;
- Sankcionisanje kršenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

2.5 Sudska zaštita

Odredbe o sudskoj zaštiti usklađene su sa rešenjima sadržanim u Zakonu o zabrani diskriminacije sa jedne strane, uz zadržavanje onih rešenja koja su u Zakonu o ravnopravnosti polova bila delotvornija.

Za ovo poglavlje u celini postoji *alternativa*:

S obzirom na to da je postupak u parnicama za zaštitu od diskriminacije regulisan Zakonom o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009), Zakonom o rodnoj ravnopravnosti ne treba regulisati postupak. Ukoliko se prihvati alternativa, treba inicirati izmenu i dopunu propisa Zakona o zabrani diskriminacije kojima je regulisana sudska zaštita kako bi se unapredila delotvornost i efikasnost sudske zaštite od diskriminacije. Posebno su važna pravila o oslobođenju od prethodnog snošenja troškova postupka, pravila o učešću umešača, kao i pravila koja omogućavaju da se u slučajevima kada je diskriminacionim postupanjem povređeno neko pravo, uz postupak u kojem se odlučuje o zaštiti tog prava, sprovede i postupak za zaštitu od diskriminacije kao pridruženi (adhezioni) postupak.

PRILOG:

Komentari i predlozi izneti na javnoj raspravi povodom pojedinih članova Modela zakona o rodnoj ravnopravnosti

Br. člana	Komentar	Autor/ka komentara	Obrazloženje	Naš predlog
	Predlaže preambulu – istaći da je rodna ravnopravnost javno dobro i da je potrebno raditi na javnom dobru.	Marina Blagojević Hjuson, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja		
Član 1	Član je opširan. Jednostavniji pristup bi bio realniji. Npr. da se ovim zakonom utvrđuju opšti osnovi za zaštitu i podsticanje rodne ravnopravnosti kao osnovne vrednosti ustavnog porekta RS, definišu i uređuju način zaštite na osnovu pola i roda i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Član 2	Neke odredbe ne treba da budu u ovom delu, npr. st. 1 čl. 2 i st. 2 čl. 2 koji uvodi obavezu unošenja rodne perspektive, ali i termin „rodne manjine“ koji kasnije nije objašnjen; Predlog: opštom odredbom u čl. 2, umesto u čl. 1 (što je sada slučaj) urediti obavezu državnih organa, organa autonomnih pokrajina, organa jedinica lokalne samouprave, organizacija kojima je povereno vršeњe javnih ovlašćenja, kao i pravnih lica koje osniva ili finansira u celini, odnosno u pretežnom delu RS, AP ili JLS (organi javne vlasti); Unošenje rodne perspektive u sve faze planiranja, donošenja i sprovođenja pravnih akata, odluka ili aktivnosti, ocenjivanje i vrednovanje tih akata, odluka ili aktivnosti na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Član 3	Nakon čl. 2 dodati čl. 3: Uvodi se upotreba rodno senzitivnog jezika u akta o zasnivanju radnog odnosa, ugovore o radu, akta o izboru, imenovanju, postavljenju; Sve nazive radnih mesta, zanimanja, zvanja i funkcije izražavati u prirodnom rodnom ligu na koje se ovi akti odnose. Preduzetnici, pravna lica, organi državne i lokalne samouprave dužni su da dosledno primenjuju rodno senzitivni jezik.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 3	Definicija rodne ravnopravnosti ne bi trebalo da bude u čl. 3, nego u članu koji definiše značenje pojmova (čl. 11).	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Član 5	Detaljno se definije diskriminacija na osnovu pola i roda, na osnovu seksualne orientacije i rodnog identiteta. To se ponavlja u čl. 11 koji uređuje značenje pojmova.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	U čl. 5 je definisana diskriminacija na osnovu pola, roda i rodnog identiteta, ali ne i seksualne orientacije. Pravo na izjašnjavanje o svojoj seksualnoj orientaciji i rodnom identitetu, i zabranu pozivanja na javno izjašnjavanje o seksualnoj orientaciji i rodnom identitetu je propisana čl. 6. U čl. 11 koji uređuje značenje pojmova, uvrstiti rođni identitet, jer je to izostalo.	

Član 8	U vezi sa definicijom posredne diskriminacije, tokom eksplanatornog skrininga za Poglavlje, Republici Srbiji je preporučeno da definiciju utvrđenu Zakonom o zabrani diskriminacije uskladi sa definicijom koja je standard <i>acquis</i> . R. Srbija je prihvatile ovu sugestiju i drugim nacrtom AP za Poglavlje 23 kao posebnu meru predviđela analizu primene Zakona o zabrani diskriminacije i redefinisanje pojma „posredne diskriminacije“ (predlog definicije: Posredna diskriminacija, čl. 8) – Posredna diskriminacija je svako neopravdano razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje kojima se u istoj ili sličnoj situaciji lice, odnosno grupa lica određenog pola i roda, stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na lice ili grupu lica suprotnog pola i roda, aktom ili radnjom ili propuštanjem koje je prividno zasnovano na načelu jednakosti i zabrane diskriminacije, osim ako je to opravdano zakonitim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerna i nužna.	PRAXIS		
Član 8	Isti komentar, kao i prethodni.	Stručna služba Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, Jasna Vujačić i Dragan Knežević		
Član 11	Komentar u vezi sa st. 1, tačka 10: ukazujemo da se, pored pobrojanih organa javne vlasti, javna ovlašćenja mogu poveriti i fizičkim licima, kao što su notari, privatni izvršitelji.	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave (MDULS)	Primedba nije relevantna.	
Član 11.	U st. 1 dodati tačku 3: rodni identitet – unutrašnji i lični doživljaj roda koji može ali ne mora biti u saglasnosti sa biološkim polnim karakteristikama (polom), uključujući lični doživljaj tela i druge vidove izražavanja roda poput načina odevanja, govora i manerizma.	PRAXIS		
Član 11	I. <i>Osnovne odredbe</i> Predlog – Ubaciti na kraju dela: Svi pojmovi koji se koriste u ovom zakonu u muškom rodu obuhvataju iste pojmove u ženskom rodu.	Labris	U čl. 11 postoji odredba: Termini kojima su u ovom zakonu označeni položaji, profesije, odnosno zanimanja, izraženi u gramatičkom muškom rodu, podrazumevaju prirodni muški i ženski rod lica na koje se odnose.	
Član 11	Isti komentar i za čl. 11 – definisanje pojmove „seksualna orientacija“ i „rodni identitet“.	Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje		
Član 12	St. 3 se odnosi na posebne mere, stoga ovaj stav treba uneti i u čl. 13.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Nije potrebno da se st. 3 čl. 12 uneše u čl. 13. Može se razmotriti da se st. 3 čl. 12 briše.	
Član 17	U čl. 17 brisati tačku 4. (alternativu), zbog toga što ostavlja mogućnost da neki poslovi ne budu dostupni priпадnicima oba pola.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Ima osnova: razmotriti da li brisati tačku 4.	
Član 17	Izbaciti formulaciju „zbog pristojnosti i privatnosti“, jer omogućava različite zloupotrebe. Ko propisuje šta je pristojno i privatno?! U svim daljim članovima koristiti alternativni član koji ne sadrži ovu formulaciju.	Dragana Popović, članica Saveza Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu		
Član 17	St. 3, tačka 4 da ostane, ne treba je brisati kako predlaže alternativa.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 17	U čl. 17. dodati da posebnu prednost imaju samohrane majke.	Savet za rodnu ravnopravnost Opštine Bačka Palanka, Maja Pilipović, predsednica Saveta		

Član 18	Koristiti tačne nazive institucija i organizacija, npr. Republički zavod za zapošljavanje u čl. 33 je Organizacija nadležna za poslove zapošljavanja.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti: Čl. 7 – Poslove zapošljavanja obavlja Nacionalna služba za zapošljavanje (u daljem tekstu: Nacionalna služba) i agencija za zapošljavanje.	Opšti pojam „organizacija nadležna za poslove zapošljavanja“ koristiti u celom tekstu, ukoliko se odnosi na Nacionalnu službu za zapošljavanje, a treba razjasniti da li obuhvata i agenciju za zapošljavanje.
Član 18	Alternativa je bolja jer utvrđuje rokove za dostavu evidencije.	Dalibor Todorovic, predsednik SO Velika Plana		
Član 18	Čl. 18, st. 2, tačka 10 – treba dodatno precizirati termine s obzirom na to da nijednim pozitivno-pravnim propisom nisu definisani „bolje i lošije plaćeni poslovi“; Predlog: „poslovi za koje se dobija minimalna zarada, prosečna zarada ili neka druga zarada“.	MDULS	Usaglasiti termine u članu, ali i sa čl. 33. (Republički zavod za zapošljavanje ne postoji); U st. 3 „organ nadležan za rodnu ravnopravnost“ u skladu sa Zakonom o državnoj upravi treba da glasi „organ uprave zadužen za oblast rodne ravnopravnosti“.	
Član 20	Brisati st. 3 zbog mogućnosti različitog tumačenja prirode posla, službe ili delatnosti.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Razmotriti.	
Član 20	St. 3 – precizirati koji je „organ nadležan za ravnopravnost polova u Republici, autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave“. Smatramo da je radi preciznosti potrebno objasniti značenje.		Potrebno je ujednačiti pojam, a u skladu sa komentarom MDULS-a i Zakonom o državnoj upravi trebalo bi da bude „organ uprave...“.	
Član 21	Primeniti alternativu st. 1.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Ukoliko se prihvati predlog da se briše st. 3 čl. 20, treba da se prihvati i alternativa st. 1 čl. 21	Ovo obrazloženje koristi vojska i policija.
Član 21	Ista primedba kao u vezi sa čl. 17 i formulacije „zbog pristojnosti i privatnosti“. U svim slučajevima koristiti alternativni član koji ne sadrži ovu formulaciju.	Dragana Popović, članica Saveta Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu		
Član 21	Zadržati predloženi st. 1.	MDULS		
Član 21	Uneti seksualnu orientaciju i kod dela o zasnivanju radnog odnosa i radnom angažovanju.	Labris		
Član 21	Ne treba prihvativati alternativu. Davanje mišljenja organa nadležnog za ravnopravnost polova u Republici, autonomnoj pokrajini i jedinici lokalne samouprave bi usporilo raspisivanje konkursa i otvorilo mogućnost za manipulacije i izbegavanje zapošljavanja žena.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)	Usvajanjem alternative bi se upravo to izbeglo; Uskladiti terminologiju „organ uprave...“.	
Član 23	U vezi st. 3 pojasniti pojam „dokaz“ i precizirati postupak dokazivanja u slučajevima nejednakog plaćanja žena i muškaraca.	MDULS		
Član 24	Postavlja se pitanje primene ovog člana s obzirom na to da zahteva promenu drugih propisa i izdvajanje iz budžeta.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Bez obzira na pitanje primene ovo je jedno od najnaprednijih rešenja koje veoma pozitivno ocenjeno i treba da ostane.	
Član 24	Veoma je značajno regulisanje ostvarivanja prava na zdravstveno osiguranje po osnovu vrednovanja kućnog rada – jer se po prvi put priznaje novčana vrednost kućnog rada i tuđe nege, što je važno jer otvara mogućnost za ostvarivanje prava na penziju po osnovu neplaćenog rada u kući.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 25	St. 2 – Smatramo da na kraju stava treba dodati „u skladu sa zakonom“.	MDULS	Zakonom o radu je detaljno propisana zaštita trudnica, porodilja i roditelja sa decom, tako da može na kraju odredbe da se doda „u skladu sa zakonom“.	

Član 25	St. 3 – Ne mora uvek „aktom o organizaciji i sistematizaciji“ da se predviđa navedena mogućnost, imajući u vidu da je st. 5 čl. 24 Zakona o radu propisano da akt o organizaciji i sistematizaciji ne mora da donese poslodavac koji ima određeni broj zaposlenih. Ova mera se može realizovati i kroz ugovor o radu, odnosno rešenjem o zasnivanju radnog odnosa.	MDULS	U skladu sa čl. 24, st. 5 Zakona o radu obaveza donošenja pravilnika se ne odnosi na poslodavca koji ima manje od 10 zaposlenih. Zakon o radu predviđa mogućnost punog, nepunog i skraćenog radnog vremena. Radni odnos može da se zasnuje za rad sa nepunim radnim vremenom, na određeno i neodređeno vreme. Zakon o radu propisuje da se opštim aktom mogu utvrditi veća prava zaposlenih od onih utvrđenih zakonom, mada Zakon o radu nije propisao obavezu poslodavca da predviđa rad sa nepunim radnim vremenom na pojedinim poslovima.	Na osnovu svega navedenog predlažemo da se čl. 25, st. 3 promeni tako da glasi: „Radi usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza, poslodavac je dužan, ukoliko za to postoje mogućnosti, da ugovorom o radu, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili drugim aktom poslodavca u skladu sa zakonom predviđi rad sa nepunim radnim vremenom na pojedinim poslovima, kao i mogućnost klijnog početka i završetka radnog vremena.“
Član 26	Noćni i prekovremeni rad je štetan za ženu i tokom prve 32 nedelje trudnoće. U tom smislu treba izmeniti ovaj član.	Dragana Popović, članica Saveta Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu	Upravo to i uređuje ovaj član Modela.	
Član 27	Navedena prava već su propisana opštim propisima o radu.		Prvi stav čl. 27 je identičan čl. 90, st. 2 Zakona o radu; Član čije dodavanje je navedeno kao alternativno je čl. 94 Zakona o radu (mogućnost da otac koristi porodiljsko odsustvo); Rešenje slično (i možda bolje) od alternative st. 2 je navedeno u čl. 93 st. 1 Zakona o radu; Mogućnost da majka ili otac deteta rade polovinu radnog vremena do navršenih godinu dana života deteta, kao i pravo na plaćeno odsustvo sa rada radi zdravstvenog pregleda deteta do sedam godina života nisu propisani Zakonom o radu, iako Zakon propisuje mogućnost rada sa polovinom radnog vremena.	
Član 27	Zašto se kao alternativa nakon st. 1, koji se odnosi na zaposlenu ženu za vreme trudnoće, u čl. 27 propisuje alternativno obaveza oca da uzme odsustvo radi nege deteta? Ukoliko se želi uvođenje ovakve obaveze očeva, bolje je ovu obavezu (ili alternativu) uređiti u posebnom članu; St. 2 istog člana zameniti alternativom, jer postoje realna potreba da se porodilja koja doji dete, a ne koristi odsustvo, dogovori sa poslodavcem o vremenu odsustovanja sa posla; Nejasno je zašto se u st. 4 predviđa mogućnost da nijedan roditelj ne koristi odsustvo radi nege deteta, a ovaj stav je u koliziji sa alternativnim stavom da odsustvo radi nege deteta mora uzeti otac deteta; Postavlja se pitanje stvarne primenljivosti ovog člana pošto zadire u finansijske obaveze poslodavaca i države u pogledu naknade zarada (verovatno misli na st. 5).	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Ima smisla da se odustvo zapošlene žene za vreme trudnoće reguliše posebnim članom, a odustvo radi nege deteta reguliše u drugom članu. S druge strane, propisivanje obaveze oca deteta da mora uzeti odsustvo radi nege deteta (alternativno) je u koliziji sa st. 4 čl. 27. Predlog da se st. 2 zameni alternativom je osnovan i u skladu sa mišljenjima iznetim u javnoj raspravi, da bi se zaštitila porodilja koja doji dete, a ne koristi odsustvo. Slična je i odredba čl. 93a Zakona o radu. Kada je reč o primenljivosti st. 5, koji propisuje da za vreme rada sa polovinom radnog vremena zbog nege deteta do navršenih godinu dana života deteta, roditelj ima pravo na naknadu zarade u skladu sa zakonom, ovakva mogućnost nije propisana Zakonom o radu – pravo rada sa nepunim radnim vremenom, ne kracim od polovine punog radnog vremena, ima, roditelj ili staratelj osobe sa invaliditetom (čl. 98).	

	Član 27	Dodati nov stav nakon prvog stava. Alternativa st. 2 je bolja od predloga.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
	Član 27	Dodati novi stav koji je ponuden kao alternativa (ovo je značajno u procesu podele porodičnih uloga). Zameniti predlog alternativom, tj. ako zaposlena ne koristi odsutstvo zbog nege deteta, dati mogućnost da koristi dva sata za dojenje u vreme prethodno dogovorenog sa poslodavcem, a ne „ukoliko ne remeti proces rada“ – na ovaj način će teško ostvariti to pravo, osobito zapoštene u privatnom sektoru.			
	Član 27	Pohvala za rešenje u čl. 27 i predlog da se u alternativi reč „mora“, zameni rečju „može“.	Odbornica u Skupštini grada Čačka		
	Član 28	U svetlu postojanja Zakona o zabrani zlostavljanja na radu, postavlja se pitanje odredbi u čl. 28.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Čl. 21 Zakona o radu zabranjuje uznemiravanje i seksualno uznemiravanje i definiše ove pojmove. Čl. 3 Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu propisuje sledeće: Odredbe ovog zakona primenjuju se i na slučajeve seksualnog uznemiravanja, u skladu sa zakonom kojim se uređuje rad. Ovi zakoni ne definišu niti pominju pojam „seksualno ucenjivanje“. Zakon o ravnopravnosti polova u čl. 10 definiše ove pojmove (identično Modelu, osim što pored pola pominje i rod). Drugi i treći stav su preuzeti iz čl. 18 Zakona o ravnopravnosti polova. Razmotriti da li je ovaj član usklađen sa odredbama Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu.	
	Član 28	St. 3 predviđa da zaposleni obaveštava poslodavca u pisanoj formi o okolnostima koje ukazuju da je izložen uznemiravanju, seksualnom uznemiravanju ili ucenjivanju. Naredni stav obezbeđuje zaposlenom da prekine rad ukoliko poslodavac „blagovremeno ne preduzme efikasne mere zaštite“, ali nije određen rok za preduzimanje mera zaštite od strane poslodavca. Posle st. 3 Modela zakona dodati novi st. 4 i odrediti rok u kome je poslodavac dužan da preduzme efikasne mere zaštite od uznemiravanja i seksualnog uznemiravanja.	PRAXIS		
	Član 28	St. 4 je pogodniji i delotvorniji od alternative.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
	Član 30	U st. 2 postoji odredba: „U slučaju potrebe, poslodavac organizuje čuvanje dece za vreme dok se odvija obrazovanje ili obuka“, koja ne govori o čijim potrebama se radi (pretpostavka je zaposlenih). Ova odredba može izazvati velike troškove za poslodavca i dovesti do odbijanja zaposlenog da se usavršava ukoliko poslodavac ne izvrši ovu obavezu. To treba urediti aktima poslodavaca.	MDULS	Predlažemo da se u čl. 30 stav preformuliše: „U slučaju potrebe, poslodavac organizuje čuvanje dece zaposlenih za vreme dok se odvija obrazovanje ili obuka.“	

Član 30	St. 1 - U slučaju nepovoljne strukture zaposlenih na nivou poslodavca zakonom bi trebalo definisati obavezan procenat pripadnika manje zastupljenog pola koji bi bili uključeni u programe stručnog usavršavanja i obrazovanja. Posle st. 1 dodati novi st. 2: Ukoliko je zastupljnost jednog pola na nivou poslodavca osetno neuravnotežena, poslodavac je dužan da preduzima posebne mere prilikom organizovanja stručnog usavršavanja ili obuke, u cilju obezbeđivanja uslova za napredovanje i potpunije uključivanje pripadnika manje zastupljenog pola u organe upravljanja. Osetno neuravnotežena zastupljnost postoji kada je zastupljnost jednog pola niža od 30%.	PRAXIS	Razmotriti ovaj predlog.	
Član 33	Posebne mere sadržane u st. 4 nadilaze sadašnje nadležnosti službe za zapošljavanje.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana - ombudsmana za ravноправност polova	Dilema: Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti (čl. 7): Poslove zapošljavanja obavlja Nacionalna služba za zapošljavanje i agencija za zapošljavanje. Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti (čl. 8): Poslove zapošljavanja, osiguranja za slučaj nezaposlenosti, ostvarivanje prava iz osiguranja za slučaj nezaposlenosti i drugih prava u skladu sa zakonom i vođenje evidencija u oblasti zapošljavanja obavlja Nacionalna služba. Radi obavljanja poslova iz st. 1 i 2 ovog člana, u Nacionalnoj službi obrazuju se Pokrajinska služba, filijale i druge unutrašnje jedinice utvrđene opštim aktom Nacionalne službe. Agencije za zapošljavanje (čl. 20): Agenciju za zapošljavanje osnivaju pravna i fizička lica radi obavljanja poslova zapošljavanja, i to: 1. obaveštavanja o mogućnostima i uslovima zapošljavanja; 2. posredovanja u zapošljavanju u zemlji i inostranstvu; 3. profesionalne orientacije i savetovanja o planiranju karijere; 4. sprovođenja pojedinih mera aktivne politike zapošljavanja, na osnovu ugovora sa Nacionalnom službom. Agencija ne može da se bavi zapošljavanjem maloletnih lica, kao ni zapošljavanjem na poslovima sa povećanim rizikom, u skladu sa propisima koji uređuju odgovarajuću oblast. Agencija ne može za vreme štrajka da posreduje u zapošljavanju na poslovima učesnika štrajka, osim ako nije obezbeđen minimum procesa rada u skladu sa zakonom.	

Član 33	Postoji bojazan da je čl. 33 potencijalna tempirana bomba – naime, kada je reč o organizaciji nadležnoj za poslove zapošljavanja, može biti protumačeno da je reč o Nacionalnoj službi za zapošljavanje, što može biti štetno. Preduzetništvo i podršku ženskom preduzetništvu treba izdvojiti iz konteksta zapošljavanja i tada dodati sposobnost balansiranja između javnog i privatnog života. Osim toga, postoji bojazan u vezi sa navedenim posebnim mera-ma koje možda zatvaraju mogućnosti, jer često ima inovativnih mera. Kada je reč o prikupljanju podataka i predlogu da se objavljuju izveštaji, treba propisati i obavezu objavljivanja podataka koji proističu iz primene Zakona.	Sanja Nikolin, nezavisna konsultantkinja		
Član 33	Preduzetništvo izdvojiti iz čl. 33 i regulisati posebnim članom koji bi se obuhvatio i edukaciju i promociju ženskog preduzetništva, jer ono ne može da se posmatra samo kroz samozapošljavanje. Treba propisati obavezu rodnog čekiranja kroz pripremu svih propisa i javnih politika.	Aleksandra Vladislavljević, konsultantkinja		
Član 34	Alternativa st. 1 je razumljivija i pogodnija.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 34	Zabranjena je diskriminacija po osnovu... Koristiti tekst iz alternative za nastavak st. 1 (umesto: ne smeju da budu smetnja, upotrebiti: zabranjena je diskriminacija). Upotrebiti alternativu za st. 2 i dodati: Organi javne vlasti su dužni da preduzmu posebne mere, kao i da se za njihovo izdvajanja za njihovo sprovođenje utvrđuju na nivou RS, AP i JLSU.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 34	Komentar vezan za poslednju tačku: Svaka nezaposlena žena rođenjem trećeg deteta stiče pravo na mesečno primanje u visini minimalne zarade. Ovo pravo se ostvaruje sve do trenutka dok se žena ne zaposli.	Biljana Mandić, predsednica Komisije za rodnu ravnopravnost, Opština Apatin		
Član 35	Razmotriti korelaciju između Zakona o zdravstvenoj zaštiti i odredbi čl. 35.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmansa za ravnopravnost polova	Odredbe su skoro identične sa čl. 11 Zakona o zdravstvenoj zaštiti (pomenute kategorije stanovništva u čl. 35, st. 2 su na isti način opisane kao u čl. 11 Zakona o zdravstvenoj zaštiti). Razmotriti da li pomenuta lica starija od 65 godina (čl.11, tačka 3) i osobe sa invaliditetom i mentalno nedovoljno razvijene osobe (čl. 11, tačka 4).	
Član 35	Predvideti da se pri izračunavanju mesečnog prihoda za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu kod samohranih roditelja ne računa kao prihod, alimentacija ukoliko je partner ne plaća, jer to onemogućava samohranog roditelja da ostvari prava na druga materijalna ili socijalna davanja (npr. dečji dodatak).	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)	U pitanju je čl. 35, st. 2, tačka 10.	
Član 35	U delovima kojii regulišu zdravstvenu zaštitu i radanje nije predviđeno jednakopravo bez obzira na pol, rod, bračni status, seksualnu orientaciju, niti se pominje jednak pristup potpomognutoj oplodnji ženama bez partnera. Uvesti banku sperme.	Labris	Čl. 36 – alternativa – zabranjuje se diskriminacija po pomenutim osnovima (rodni identitet je izostavljen); U čl. 52, stav 1 pominje se jednak pristup potpomognutoj oplodnji ženama bez partnera.	

Član 36	Razmotriti korelaciju između Zakona o zdravstvenoj zaštiti i odredbi čl. 36.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Čl. 20 Zakona o zdravstvenoj zaštiti propisuje da se načelo pravičnosti zdravstvene zaštite ostvaruje zabranom diskriminacije prilikom pružanja zdravstvene zaštite po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porekla, veroispovesti, političkog ili drugog učešća, imovnog stanja, jezika, vrste bolesti, psihičkog ili telesnog invaliditeta. Zakon o zabrani diskriminacije (čl. 27) zabranjuje diskriminaciju lica ili grupe lica s obzirom na njihovo zdravstveno stanje, kao i članova njihovih porodica. Diskriminacija iz čl. postoji naročito ako se licu ili grupi lica zbog njihovih ličnih svojstava neopravdano odbije pružanje zdravstvenih usluga, postave posebni uslovi za pružanje zdravstvenih usluga koji nisu opravdani medicinskim razlozima, odbije postavljanje dijagnoze i uskrate informacije o trenutnom zdravstvenom stanju, preduzetim ili nameravanim merama lečenja ili rehabilitacije, kao i uznemiravanje, vređanje i omalovažavanje u toku boravka u zdravstvenoj ustanovi. U Zakonu o zabrani diskriminacije (čl. 1) kao zabranjene osnove diskriminacije (lična svojstva) navode se: rasa, boja kože, precima, državljanstvo, nacionalna pripadnost ili etničko poreklo, jezik, verska ili politička učešća, pol, rodni identitet, seksualna orientacija, imovno stanje, rođenje, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosna dob, izgled, članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i druga stvarna, odnosno pretpostavljena lična svojstva; Čl. 24 Zakona o ravnopravnosti polova propisuje da je: Prilikom ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu zabranjena je diskriminacija po osnovu pola (ne pominje se rod). Deo alternative st. 4 u skladu je sa Istanbulskom konvencijom.	
Član 36	Zabрана diskriminacije, jednake mogućnosti i posebne mere u oblasti zdravstvene zaštite – posle stava 2 dodati novi stav 3, kojim bi se normativno uredilo postupanje zdravstvenih radnika kada je žrtva rodno zasnovanog nasilja maloletna, uz obavezno uključivanje roditelja i staratelja, s obzirom na to da bi pojam „odrasla osoba“, koji Model zakona koristi, trebalo tumačiti kao punoletnu osobu.	PRAXIS	Ova sugestija je osnovana.	
Član 36	Alternativa st. 1 ovog člana je razumljivija i pogodnija.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		

	Član 36	<p>St. 1 – upotrebiti alternativni predlog.</p> <p>St. 2 – dodati: obavezuju se nadležne institucije kojima je prijavljeno nasilje da pošalju povratnu informaciju o svom postupanju, lekaru koji je prosledio prijavu radi evidentiranja u zdravstveni karton.</p> <p>St. 3 – dodati: u slučaju sumnje na teško ugrožavanje ili pogoršavanje psihičkog stanja i prouzrokovanje psihosomatskih i ostalih organskih oboljenja.</p> <p>St. 4 – prihvati alternativu: dužni su da preduzmu posebne mere Ministarstvo nadležno za poslove zdravstvene zaštite i RFZO - donošenjem Pravilnika ili uredbe.</p>	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
	Član 37	Razmotriti korelaciju između Zakona o zdravstvenoj zaštiti i odredbi čl. 37.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	<p>Član je skoro identičan čl. 12 Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Zdravstvena zaštita za lica iz člana 11 ovog zakona koja su obuhvaćena obaveznim zdravstvenim osiguranjem obezbeđuje se iz sredstava obavezognog zdravstvenog osiguranja u skladu sa zakonom kojim se uređuje obavezno zdravstveno osiguranje.</p> <p>Ako zakonom nije drukčije uređeno, sredstva za ostvarivanje zdravstvene zaštite iz čl. 11, st. 3 ovog zakona za lica koja nisu obuhvaćena obaveznim zdravstvenim osiguranjem obezbeđuju se u budžetu Republike i prenose se organizaciji za obavezno zdravstveno osiguranje.</p>	
	Član 38	Razmotriti korelaciju između Zakona o zdravstvenoj zaštiti i čl. 38.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	<p>Identično je uređeno u čl. 25 Zakona o ravnopravnosti polova;</p> <p>U skladu sa st. 1, čl. 75, nedeljni raspored rada, početak i završetak radnog vremena u zdravstvenoj ustanovi i privatnoj praksi utvrđuje se u zavisnosti od vrste zdravstvene ustanove, odnosno prakse, kao i od vrste zdravstvene delatnosti koju obavljaju, a u skladu sa potrebama građana i organizacijom rada drugih zdravstvenih ustanova i prakse na određenoj teritoriji; U skladu sa čl. 76, Zdravstvena ustanova dužna je da u okviru utvrđenog nedeljnog rasporeda rada i radnog vremena pruža zdravstvenu zaštitu radom u jednoj, dve ili više smene, u skladu sa delatnošću zdravstvene ustanove, o čemu odluku donosi direktor zdravstvene ustanove. Privatna praksa dužna je da u okviru utvrđenog nedeljnog rasporeda rada i radnog vremena pruža zdravstvenu zaštitu u jednoj ili u dve smene, u skladu sa rešenjem Ministarstva iz čl. 60 st. 2 Zakona.</p>	
	Član 39	Razmotriti st. 3 u kome se navodi obaveza organa javne vlasti da na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou formiraju koordinaciona tela za praćenje rada službi u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem, kao i da dostavljaju te podatke republičkom Koordinacionom telu (pitanje pravnog statusa koordinacionih tela).	MDULS		

Član 39	Alternativa st. 3 je funkcionalnija i daje detaljnija i veća ovlašćena Savetima za rodnu ravnopravnost.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 39	Prihvativi st. 3, a ne alternativu jer lokalni mehanizmi nemaju kapaciteta za ovu ulogu, a Savet i Koordinaciono telo ove podatke treba da preuzimaju već pripremljene i da ih pretvaraju u mere i planove... Postojanje Koordinacionog tela na lokalnom nivou dodatno podiže svest o postojanju i ne prihvatanju rodno zasnovanog nasilja. Ova Koordinaciona tela mogu postojati i na nivou Saveta za bezbednost u JLSU, mada to može biti loše rešenje zbog njihove neaktivnosti i često samo formalnog postojanja Saveta za bezbednost.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 40	St. 2 – pojam „status pravno nevidljivog lica“ nije usklađen sa pravnim sistemom Republike Srbije. Pojam „imigrant“ – u Zakonu o strancima se pominje pojam „ilegalna migracija“, ali nigde nismo našli pojam „imigrant“ u propisima.	MDULS	Razmotriti korišćenje pojmova „pravno nevidljivo lice“ i „imigrant“. Statusni pojam „pravno nevidljivo lice“ se ne pominje ni u jednom propisu. Ovaj pojam zameniti pojmom „pravni subjektivitet“ ili ga izbrisati; Pojam „pravni subjektivitet“ pominje se u Strategiji za unapredivanje položaja Roma Vlade RS (Odejjak 6) kao razlog navodi se: Nepostojanje dobre volje kod organa vlasti da se na efikasan i fleksibilan način reguliše priznavanje pravnog subjektiviteta, odnosno naknadnog upisa u matične knjige rođenih. U Inicijativi ZG za izmenu Zakona o vanparničnom postupku imamo: lica čiji pravni subjektivitet nije priznat; Eventualno izmeniti pojam „imigrant“ u „migrant“.	
Član 40	Predlaže se zamena termina seksualno opredeljenje terminom seksualna orijentacija u celom tekstu Modela zakona.	Labris	Opravdano.	Izmenjeno.
Član 44	St. 2 – prihvativi alternativu. Lokalne samouprave koje obezbeđe sredstva za izgradnju sigurnih kuća ili prihvatišta bi trebalo same da odluče da li žele da upravljaju njima ili da je daju na korišćenje drugim ustanovama ili organizacijama.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 44	St. 1 – na kraju teksta dodati „kao i da obezbeđe sredstva iz budžeta za smestaj žena u najbližu sigurnu kuću, ukoliko je nemaju u svojoj JLSU“. St. 2 je dobro rešenje jer olakšava rad onim sigurnim kućama koje su u sklopu CZSR (koji su staromodni, zatvoreni i neprilagodljivi). Ali tu nastaje problem sigurnih kuća koje se finansiraju Odlukom opština/gradova i onih izgrađenih sredstvima Fonda B92 i Vlade APV, što je tada bilo dobro rešenje kojim se primoravaju JLSU da preuzmu finansiranje sigurnih kuća. Postavlja se pitanje kako prevazići situaciju ako se misli da te ustanove ili organizacije budu udruženja građana/ki.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		

Član 46	Preispitati odredbu ili više njih da su organi javne vlasti dužni da finansiraju besplatna psihosocijalna savetovališta za žene/decu žrtve nasilja, s obzirom na to da se državni organi finansiraju iz budžeta (sporne su finansijske mogućnosti organa državne uprave i državnih organa u čijem delokrugu su pitanja vezana za organizovanje specijalizovanih ustanova i programa).	MDULS		
Član 47	Isto kao za čl. 46.	MDULS		
Član 48	Isto kao za čl. 46.	MDULS		
Član 48	U nedostatku Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći (a pitanje je kako bi njime bilo regulisano zastupanje), predvideti ovim Zakonom zastupanje žena žrtava porodičnog nasilja na sudu.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 49	Ista sugestija kao i za čl. 46.	MDULS		
Član 51	Razmotriti uključivanje istopolnih partnerstava u čl. 51 tako da glasi: supružnici i vanbračni partneri ravnopravni su u skladu sa zakonom bez obzira na seksualnu orientaciju.	Labris		
Član 51	Model Zakona zadržao deo konzervativnog diskriminatornog duha i njime nisu zaštićene sve građanke i građani, što nije kritika na račun radne grupe već stvarnosti u kojoj živimo. Brak i vanbračna zajednica su definisani kao zajednica muškarca i žene, nisu priznata istopolna partnerstva.	Vera Kurtić, Ženski prostor, Niš		
Član 51	Prihvati alternativu. Bračna i vanbračna zajednica su izjednačene u svim pravima i obavezama koje proističu iz te zajednice (roditeljstvo, izdržavanje, imovina, nasleđivanje).	Snežana Milić, stručna saradnica za RR, SO Kovačica		
Član 51	Alternativa st. 1 je bolja i razumljivija.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 51	Alternativa je bolja.	Dragana Popović, članica Saveta Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu		
Član 52	Izbaciti reči „u regenerativnom dobu“ i u navesti da žena odlučuje o rađanju. ⁷	Sofija Mandić, NDI		
Član 53	Brisati ili upodobiti sa pravnim režimom usvojenja ustanovljenim Porodičnim zakonom. (čl. 53 Modela zakona: svakom licu u generativnom dobu, bez obzira na pol i bračno stanje, garantuje se pravo da pod istim uslovima podnese zahtev za usvojenje deteta). Usvojenje reguliše Porodični zakon ¹ koji predviđa i krug titulara prava na usvojenje. S obzirom na to da su Porodičnim zakonom definisani i uslovi pod kojima pojedinac može biti usvojilac, Model zakona izašao iz svoje nadležnosti.	PRAXIS		Član je izmenjen.
Član 53	Odlično i inovativno (briše se bračni status).	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 56	Odlično.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		

⁷ Član 101 Porodičnog zakona „Službeni glasnik RS“, br. 18/2005, 17/2011 - dr.zakon i 6/2015 definiše: „Usvojiti mogu supružnici ili vanbračni partneri zajedno. Nezavisno od stava 1 ovog člana, može usvojiti lice koje je supružnik ili vanbračni partner roditelja deteta. Izuzetno, ministar nadežan za porodičnu zaštitu može dozvoliti usvojenje i licu koje samo živi, ako za to postoje naročito opravdani razlozi.“

Član 57	Odlično.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 57	U čl. 13 i 14 je definisano trajanje posebnih mera i da se one ne smatraju diskriminacijom, stoga je suvišno u čl. 57 navoditi da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		Razmotriti brisanje stava da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom.
Član 57	Podržati član i st. 8 jer su u nastavnoj praksi marginalizovane grupe izostavljene. Nepoznavanje istine o marginalizovanim grupama izvor je diskriminacije i nasilja. Ukoliko bi se učenicima od najnižeg uzrasta određene strukture društva prikazale na pravi način, problemi koji sada postoje bili bi eliminisani na racionalnom nivou.	Violeta Vukin, profesorka filozofije u Zemunskoj gimnaziji		
Član 57	Iako su definisane kaznene mere, mislim da bi trebalo uvesti jače mehanizme kontrole poštovanja zakona, posebno u slučaju visokog obrazovanja, jer malobrojna istraživanja o ovom pitanju pokazuju potpunu rodnu neosetljivost udžbenika i nastavnog materijala u visokoškolskom obrazovanju, ali se univerziteti često zaklanjaju iza autonomije, koju naravno ne treba dovoditi u pitanje. Najproblematičniji deo koji se odnosi na implementaciju Zakona, tiče se visokog obrazovanja. Trebalo bi uvesti mehanizme koji bi pre svega obavezivali nastavno osoblje na univerzitetima da se rodno senzitiviše kroz kurseve, predavanja, što je verovatno Sizifov posao, ali ipak... Takođe, u ovoj oblasti ima malo istraživanja, što bi možda bio dobar početak... Bilo bi dobro da fakulteti, na primer, imaju obavezu da prodju neku stručnu prospektiju stanja, i da im se daju neke smernice za nastavne sadržaje po pitanju rodne osjetljivosti, antidiskriminacije itd. Formiranje nekog nezavisnog tela na nivou univerziteta koje bi se bavilo ovim pitanjem, moglo bi da pomogne u implementaciji Zakona.	Dragana Popović, Članica Saveta Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu		
Član 59	Čl. 59, 60, 61, 62 - Posebne mere kvota 40% primenjuju se sve dok zastupljenost manje zastupljenog pola u organima, i na mestima gde je predviđeno, ne dostigne njihov ideo u ukupnom stanovništvu, odnosno 52%.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 60	Čl. 13 i 14 definišu da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom, pa je suvišno navoditi to u čl. 60.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Sugestija je osnovana.	Razmotriti brisanje stava da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom.
Član 61	Čl. 13 i 14 definišu da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom, pa je suvišno navoditi to u čl. 61.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		Razmotriti brisanje stava da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom.

Član 61	<p>Doraditi st. 3, jer se lokalne samouprave obavezuju da izdvajaju ista sredstva i za muške i za ženske sportove, a to je u praksi teško izvesti, jer ne postoji isto interesovanje za pojedine sportove, pa ni sredstva ne mogu biti jednaka.</p> <p>Bolje je ugraditi u ovaj stav procentualnu raspodelu sredstava (npr. „... organi javne vlasti su dužni da izdvajaju iznos od minimum 70% budžetskih sredstava za ženski sport u odnosu na sredstva opredeljena za muške sportove...“).</p> <p>U suprotnom bi lokalne samouprave mogle biti kažnjene, a nemaju realnih mogućnosti da ulože novac u ženski sport.</p> <p>Nije dobra ideja da se finansiraju (muški i ženski) sportovi na osnovu postignutih rezultata. Takođe je potreban pristup kojeg ništa ne bi promenio, i ne bi postojala motivacija za unapređenje ženskog sporta.</p>	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 62	Čl. 13 i 14 definišu da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom, pa je suvišno navoditi to u čl. 62.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana - ombudsmana za ravnopravnost polova	U članu 62 se uopšte ne navodi da se posebne mere ne smatraju diskriminacijom.	Ne menjati tekst člana 62.
Član 63	Čl. 13 i 14 definišu da se posebne mere ne smartaaju diskriminacijom, pa je suvišno navoditi to u čl. 63.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana - ombudsmana za ravnopravnost polova	Sugestija je osnovana.	Razmotriti: brišanje stava da se posebne mere ne smartaaju diskriminacijom.
Član 64	St. 2 – dodati „dužne su...“ (Političke partije i sindikalne organizacije dužne su da usvajaju).	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)	Nije osnovana sugestija.	
Član 65	St. 2 – dodati pravo na nesmetano uživanje poslaničkog i odborničkog mandata.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)	Vec je obuhvaćeno postojećom odredbom.	
Član 65	Čl. 13 i 14 definišu da se posebne mere ne smartaaju diskriminacijom, pa je suvišno navoditi to u čl. 65.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana - ombudsmana za ravnopravnost polova		Dilema: Razmotriti brisanje stava da se posebne mere ne smartaaju diskriminacijom.
Član 66	Čl. 13 i 14 definišu da se posebne mere ne smartaaju diskriminacijom, pa je suvišno navoditi to u čl. 66.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana - ombudsmana za ravnopravnost polova		Dilema: Razmotriti brisanje stava da se posebne mere ne smartaaju diskriminacijom.
Član 68	Predlažemo da lokalne samouprave usklade svoje statute, na osnovu čega možemo imati zaštitu RR, odnosno organizovati stalno radno telo, koje nije vezano za skupštinu, obezbediti budžet i omogućiti da se poslovi RR sprovode na nivou Opštinske uprave. Opštinsko veće treba da ima predstavnike za RR; telo za RR ne sme imati savetodavnu funkciju.	Miholjka Matić, predsednica Foruma žena OO LSV Žabalj, članica Glavnog odbora LSV		
Član 68	Posebno naglasiti da su lokalne samouprave obavezne da usklade svoje statute i poslovnike sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, na osnovu čega će voditi politiku jednakih mogućnosti. Pitanje je šta se dešava ukoliko lokalne samouprave ne budu poštovale odredbe Zakona o rodnoj ravnopravnosti, kao što je sada često slučaj. Da li je moguće predvideti sankcije za to?	Đendri Seleši, poslanica u Skupštini AP Vojvodine, predsednica Saveta za ravnopravnost polova AP Vojvodine i zamenica predsednice Komisije za rodnu ravnopravnost Grada Subotice		

Član 72	Odredbama kojima je predviđeno osnivanje Koordinacionog tela i njegove stručne grupe, kao i Saveta za ravnopravnost, i njihovim nadležnostima zadire se u Zakon o Vladi.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Član 72	Treba da nastavimo da razmišljamo o odgovarajućem institucionalnom rešenju – naime, organizacije civilnog društva su lobirale za osnivanje Kancelarije za rodnu ravnopravnost Vlade Republike Srbije. Ne zalaže se Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost uvezvi u obzir kakva promena je potrebna imajući u vidu i obaveze iz Istanbulske konvencije.	Biljana Maletin, nezavisna konsultantkinja		
Član 73	Odredbama kojima je predviđeno osnivanje Koordinacionog tela i njegove stručne grupe, kao i Saveta za ravnopravnost, i njihovim nadležnostima zadire se u Zakon o Vladi.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Dilema: u skladu sa čl. 33, st. 2 Zakona o Vladi, to su povremena radna tela koja Vlada može da osnuje odlukom, a kojom se utvrđuju njihove nadležnosti i sastav.	
Član 73	St. 5 – preformulat: da stručne i administrativno-tehničke poslove obavlja organ državne uprave nadležan za oblast rodne ravnopravnosti.	MDULS	Ovaj komentar nije u skladu sa tačkom 6 Odluke o osnivanju Koordinacionog tela.	
Član 74	Odredbama kojima je predviđeno osnivanje Koordinacionog tela i njegove stručne grupe, kao i Saveta za ravnopravnost, i njihovim nadležnostima zadire se u Zakon o Vladi.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Dilema: u skladu sa čl. 33, st. 2 Zakona o Vladi, u pitanju su povremena radna tela koja Vlada može da osnuje odlukom, a kojom se utvrđuju njen zadatak i sastav.	
Član 74	Važno je da nadležnosti Saveta za ravnopravnost polova ostanu onakve kakve su i sada, ali da Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost ima stratešku ulogu.	Gordana Gasmi, Institut za uporedno pravo		
Član 74	St. 5 – predviđeti da u sastav Saveta ulazi i lice iz JLSU, npr. predstavnica lokalnog mehanizma na predlog SKGO, Odbora za rodnu ravnopravnost.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 75	Odredbama kojima je predviđeno osnivanje Koordinacionog tela i njegove stručne grupe, kao i Saveta za ravnopravnost, i njihovim nadležnostima zadire se u Zakon o Vladi.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Dilema: u skladu sa čl. 33, st. 2 Zakona o Vladi, u pitanju su povremena radna tela koja Vlada može da osnuje odlukom, a kojom se utvrđuju njen zadatak i sastav.; Oba tela su osnovana; Dosta je kritkovano od strane stručne javnosti osnivanje Koordinacionog tela, jer ne predstavlja najadekvatnije rešenje.	
Član 75	St. 1, alinea 4 dodati: ostvaruje kontakte sa predstavnicama/cima lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost i koordinacionim telima na lokalnom nivou. Ne koristiti alternativu. Važno je uključiti lokalni nivo kako bi se bolje razumele i adekvatno reagovalo na potrebe građanki.	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančevo; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika)		
Član 76	Uskladiti sa čl. 28 i 29 Zakona o državnoj upravi, koji propisuju da Ministarstvo može imati jedan ili više organa uprave u svom sastavu, koji se obrazuju, pored ostalog, za izvršne i sa njima povezane sručne poslove. Oni mogu biti uprave, inspektorati i direkcije. Uprava se obrazuje za izvršne i sa njima povezane inspekcijske i stručne poslove. Imajući u vidu ciljeve Strategije javne uprave, predložena organizaciona rešenja su suviše razuđena.	MDULS	Predlažemo da se u čl. 76, nakon reči „organ“, unese reč „uprave“ radi tačnosti terminologije, ali ostaje pitanje valjanosti ovakvog organizacionog rešenja.	

Član 76	Čl. 76 predviđa institucije za rodnu ravnopravnost u okviru uprave, pa proizlazi da se pod upravom podrazumeva ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti, a u kojem se obrazuje telo ili institucija, nabrajaju njeni zadaci, a koje za svoj rad odgovaraju ministarstvu u okviru koga deluju. U kom ministarstvu će ovo telo ili institucija biti, odlučuje Vlada. Bilo bi svršishodnije zakonom obavezati Vladu da osnuje svoju kancelariju za rodnu ravnopravnost, čime bi se izbela mogućnost da se različito tumači koje su to institucije u okviru uprave zadužene za rodnu ravnopravnost, kao i moguće promene ministarstva zaduženog za oblast rodne ravnopravnosti.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	DILEMA Ovim članom imlicira se osnivanje organa uprave nadležnog za oblast rodne ravnopravnosti u okviru ministarstva nadležnog za oblast rodne ravnopravnosti. Međutim, postoje komentari da je bolje da to bude kancelarija Vlade; Proveriti i usaglasiti terminologiju u tekstu kada je reč o nazivu saveta i ministarstva.	
Član 76	Alternativa daje Savetu za rodnu ravnopravnost samo savetodavnu ulogu, što nije dobro. Savetima su potrebna veća ovlašćenja i veća uloga u svim aspektima odlučivanja.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Član 76	Važno je da se osnuje Kancelarija za rodnu ravnopravnost na nivou Republike koja bi pratila sprovođenje politika iz oblasti rodne ravnopravnosti.	Bojana Kovačević Gerasimovska, odbornica u SO Bačka Palanka		
Član 77	Nema eksplicitnog načina kako da se na lokalnu reguliše finansiranje stalnog radnog tela za oblast rodne ravnopravnosti, a potrebno je da postoji obaveza osnivanja stalnog radnog tela koje neće imati savetodavnu ulogu. Pored toga, treba u tekstu modela Zakona uneti odredbu da JLS imaju obavezu finansiranja ovog stalnog radnog tela. Kvota od 40% zastupljenosti žena ne treba da bude alternativa već osnovno rešenje.	Zaštitnik građana – ombudsmanka grada Sombora		
Član 77	Zakonom predvideti da se u organima jedinice lokalne samouprave organizuje stalno radno telo i odredi zaposleni za oblast rodne ravnopravnosti. Time se postiže prisustvo rodnih mehanizama u upravi i predstavničkom telu.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	Sugestija je osnovana.	Trebalо bi prihvatiti ovu sugestiju.
Član 77	Zakon o lokalnoj samoupravi utvrđuje organe opštine i njihovu nadležnost. Odredbom čl. 36 propisuje da skupština opštine osniva stalna ili povremena radna tela za razmatranje pitanja iz njene nadležnosti. Broj radnih tela utvrđuje se statutom opštine. Nije moguće drugim zakonom utvrditi obavezu osnivanja nekog radnog tela u JLS. Obavljanje poslova iz oblasti rodne ravnopravnosti moglo bi biti organizованo u okviru opštinske uprave, a ukoliko je opštinska uprava organizovana u više uprave, onda u sklopu uprave u koju bi spadali poslovi vezani za rodnu ravnopravnost.	MDULS	Obaveza osnivanja stalnog radnog tela ili određivanja zaposlenog za oblast rodne ravnopravnosti je propisana čl. 36 Zakona o ravnopravnosti polova.	
Član 77	Za poslove rodne ravnopravnosti treba zaposliti lice. U praksi se pokazalo da savete i komisije vode osobe koje se bave drugim poslovima i da se nisu posvetile rodnoj ravnopravnosti, sto je slučaj u većini opština.	Miholjka Matić predsednica Foruma žena OO LSV Žabljak, predsednica Glavnog odbora LSV		
Član 77	U Modelu zakona, zbog čestih političkih promena, predvideti obavezu zapošljavanja lica koje bi obavljalo poslove vezane za rodnu ravnopravnost. Iz perspektive male opštine, kao što je Aranđelovac, važno je da Zakon reguliše delokrug rada tela za rodnu ravnopravnost. Podržava Model zakona, ali smatra da treba da sadrži još konkretnija rešenja, jednostavnija za primenu u praksi.	Predsednica SO Aranđelovac i predsednica Komisije za rodnu ravnopravnost opštine Aranđelovac		

Član 77	<p>Predlog izmene:</p> <p>Organi jedinica lokalne samouprave u okviru postojeće organizacije i akta o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji su dužni da organizuju stalno radno telo.</p> <p>Lokalna samouprava je dužna da obezbedi budžetska sredstva za rad Stalnog radnog tela.</p> <p>Predstavnici udruženja koja imaju sedište na teritoriji određene lokalne samouprave, a koja se bave rodnom ravnopravnošću, imaju pravo da učestvuju u radu stalnog tela za rodnu ravnopravnost</p>	Dendi Seleši, poslanica u Skupštini AP Vojvodine, predsednica Saveta za ravnopravnost polova AP Vojvodine i zamenica predsednice Komisije za rodnu ravnopravnost Grada Subotice	Prva izmena nije potrebna, jer je već obuhvaćena postojećim odredbama.	
Član 77	Treba da se odredi konkretno lice pri JLS koje će baviti pitanjima rodne ravnopravnosti.	Pejić Danka, članica Komisije za rodnu ravnopravnost grada Novog Sada		
Član 77	<p>Na osnovu uvida u ono što je do sada urađeno u oblasti ravnopravnosti polova, mogu se dati određene preporuke. Neophodan uslov da se održi kontinuitet u podršci i koordinaciji uvođenja <i>gender mainstreaminga</i> na opštinskom ili gradskom nivou je animiranje pojedinaca da se aktivno uključe u ove procese. Ima više alternativnih mogućnosti za to, kao što su: imenovano lice, rodni ekspert/kinja u službi opštinskog, odnosno gradskog veća. Ovo lice u službi opštinskog/gradskog veća treba da prilagodi rad posebnoj oblasti rodnih politika, da izgradi solidnu organizaciju, da uključi sve nivoje i da sačini svoj dugoročni akcioni plan. U okviru njega, na lokalnom nivou, treba doneti odluku i usvojiti strategiju o sprovođenju rodne ravnopravnosti, kao i akcioni plan za rodno usmeravanje. Deo strategije može biti i lice na nivou sektora, sekretarijata, isključivo u rangu rukovodioца koje će u okviru službe imati određeni broj zaposlenih lica za obavljanje sektorske delatnosti. Lice mora imati jasan mandat, precizna ovlašćenja i čvrstu odgovornost, a služba mora raspolagati određenim budžetskim sredstvima, kao i svom potrebnom opremom. Uz sve ovo, neophodno je da se u proces aktivno uključi i Komisija ili Savet za rodnu ravnopravnost, te da u lokalnom parlamentu lobira za uvođenje rodnih politika u javne politike, kao i da ih javno promoviše. Najbolje rešenje bilo bi da se ustanove sva predložena lica i tela (gradska ili opštinska većnica, sekretarijat kao služba, mehanizam za rodnu ravnopravnost), jer bi u tom slučaju postojao sveobuhvatan pristup. Za celokupan proces orodnjavanja politika na svim nivoima potrebna je solidna organizacija sa jasnom podelom odgovornosti i uloga.</p> <p>Alternativni predlog: Propisati da se ustanovljavanje svih predloženih lica i tela (većnica, sekretarijat, služba, mehanizam za rodnu ravnopravnost) odnosi na gradove i po mogućству veće, razvijene opštine.</p>	Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva, Milica Todorović, dipl.politikolog, master, Oblast: Rod i politika, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica		

	Član 77	Poslovi u vezi rodne ravnopravnosti treba da se obavljaju u okviru organa opštinske uprave. Te poslove treba da obavlja organ, a ne lice. Radna tela treba da budu vezana za SO ako imaju savetodavnu ulogu, ali je neophodno da budu u okviru gradske/opštinske uprave pošto je ona nosilac budžetiranja. Prvi put lokal može da planira/budžetira u okviru politika jednakih mogućnosti. Treba dopuniti odredbe posebnih zakona kako bi se sprovodila politika jednakih mogućnosti.	Predstavnica grada Novog Sada		
	Član 77	Bilo bi bolje da odredba o lokalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost bude opšteprimenjiva, stoga je bolje da ostane rešenje iz čl. 77 „... organizuje se stalno radno telo ili određuje zaposleni za oblast rodne ravnopravnosti“. Važno je predvideti obaveze JLS vezane za omogućavanje fucionisanja lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost.	Nina Živanović, koordinatorka Kancelarije za ravnopravnost polova opštine Vračar		
	Član 77	Važno je da u svakoj JLS postoji i koordinator za rodnu ravnopravnost i savet/komisija.	Ljubomir Stanisljev, predsednik Saveta za rodnu ravnopravnost Grada Zrenjanina; Stojanka Lekić, poslanica Skupštine AP Vojvodine		
	Član 77	Model zakona treba čvršeć da definiše mandat lokalnog tela za rodnu ravnopravnost i predvidi obavezu da izveštava o svom radu. U st. 1 nakon dela „organizuje se stalno radno telo“, umesto reči „ili“ navesti „i“, tako da glasi „organizuje se stalno radno telo i određuje zaposleni za oblast rodne ravnopravnosti“.	Jasna Vujačić, stručna služba Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost		
	Član 88	Bolje je zakonom regulisati postupak sudske zaštite. Jedino ako se promena Zakona o zabrani diskriminacije može brzo i efikasno sprovesti, onda je možda bolja alternativa.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
	Član 103	U delu XI. <i>Kaznene odredbe</i> , u čl. 103 stav 1, posle reči „obaveze iz čl. 62“ brisati veznik „i“, dodati zarez, a posle reči „čl. 63, st. 1-3“, dodati zarez i reči „i čl. 64, st. 2-4“.	PRAXIS		

Opšti komentar	Autor komentara	Obrazloženje	Naš predlog
Nedostatak je što predstavnici/ce pokrajinskih rodnih mehanizama nisu učestvovali/le u izradi Modela, s obzirom na to da imaju dragoceno iskustvo u radu ovih mehanizama i u primeni Zakona o ravnopravnosti polova.	Vesna Šijački, direktorka Pokrajinskog zavoda za ravnopravnost polova		
Poglavlje IV. <i>Zaštita od rodno zasnovanog nasilja</i> – ubaciti posebno ranjive grupe žena (lezbejke, transeksualne i biseksualne žene) i prateće mere.	Labris		
Propust nepostojanja posebnog člana u poglavljju VIII. <i>Institucije koje deluju u oblasti rodne ravnopravnosti</i> , koji govori o pokrajinskim institucionalnim rodnim mehanizama i delokrugu njihovog rada; Nesporinjanje, u istom poglavljju, poverenika za zaštitu ravnopravnosti i zaštitnika građana.	Vesna Šijački, direktorka Pokrajinskog zavoda za ravnopravnost polova		
Nedosledno definisanje uloge pokrajinskih organa: Predlog da se u model unese posebna odredba u okviru poglavљa VII. <i>Politički i javni život</i> , pre čl. 68, koji bi glasio: „Obaveze organa teritorijalne autonomije“, kao i unošenje posebne odredbe u poglavљje VIII. <i>Institucije koje deluju u oblasti rodne ravnopravnosti</i> , ispred čl. 77, koja bi glasila: „Institucije rodne ravnopravnosti teritorijalne autonomije“.	Anita Beretić, pomoćnica pokrajinskog sekretara za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova		

Procenat manje zastupljenog pola treba da bude 40% (kao jedina opcija, a ne kao alternativa), a ne 30%, kako je sada navedeno.	Vesna Šijački, direktorka Pokrajinskog zavoda za ravnopravnost polova; Komisija za rodnu ravnopravnost Skupštine Grada Novog Sada i Odbornička mreža žena u Skupštini Grada Novog Sada; Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova; Biljana Mandić, predsednica Komisije za rodnu ravnopravnost, Opština Apatin; Savet za rodnu ravnopravnost, Opština Bačka Palanka; Maja Pilipović, predsednica Saveta; Dragana Popović, članica Saveta Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu; Savet za rodnu ravnopravnost Skupštine grada Pančeva; Milica Todorović, predsednica Saveta za rodnu ravnopravnost, odbornica, dipl. politikološkinja, mr (oblast: Rod i politika); Marina Blagojević Hjuson, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja; Miloš Đajić, Centar modernih veština; Gordana Gasmij, Institut za uporedno pravo.	Opravdane sugestije	Postupljeno
U čl. 20, st. 1 i 2; čl. 32, st. 2 i 3; čl. 59, st. 2 i 3; čl. 60, st. 5; čl. 61, st. 5; čl. 63, st. 2; čl. 65, st. 2; čl. 66, st. 4; čl. 67, st. 2) gde je kao alternativa kvota od 30% ponuđena kvota od 40%, opredeliti se za kvotu od 40%.	PRAXIS LABRIS	Opravdane sugestije	Postupljeno
U svim članovima gde se spominje 30% učešća manje zastupljenog pola, tako bi trebalo i da ostane. Alternativu 40% ne treba prihvati. Potrebno je težiti povećanju broja (procenta) učešća, u ovom slučaju žena, ali je teško izvodljivo podići taj prag u ovom trenutku.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
Zakon treba da propiše opštu obavezu izveštavanja o njegovom sprovodenju, ali treba predvideti da prati njegovu primenu - da li je to ministarstvo nadležno za oblast rodne ravnopravnosti, Kordinaciono telo ili Savet za rodnu ravnopravnost. Odredbom koja uređuje nadležnost sprovodenja Zakona predvideti da pokrajinski organ nadležan za rodnu ravnopravnost prati primenu posebnih mera u oblasti rodne ravnopravnosti, kao poveren posao.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Uskladiti terminologiju i dosledno je primnjivati (ravnopravnost polova, rodna ravnopravnost, rodne manjine), primeniti nomotehnička pravila; Koristiti tačne nazive institucija i organizacija.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Model pokušava da ugradi rodnu perspektivu u sve oblasti umesto da princip rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti bude sastavni deo svih zakona (npr. u poglavljju III i poglavljju IV).	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		
Da bi se primenila neka rešenja neophodna je promena velikog broja drugih zakona (primer je čl. 51 koji izjednačava bračnu i vanbračnu zajednicu).	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova		

	U poglavlju VII. <i>Politički i javni život</i> pojavljuje se nivo koji je potrebno dostići posebnim merama, i to dok zastupljenost manje zastupljenog pola ne dostigne nivo njihovog udela u ukupnom stanovništvu (čl. 65), dok se u čl. 66 pojavljuje termin osetna neuravnoteženost. Ove nivoe treba definisati u odeljku o posebnim merama, te ukoliko je opravdano različito ih postaviti, i to naglasiti i obrazložiti.	Danica Todorov, zamenica pokrajinskog zaštitnika građana – ombudsmana za ravnopravnost polova	I u čl. 65 i u čl. 66 se propisuje obaveza propisivanja posebnih mera kada je zastupljenost jednog pola osetno neuravnotežena, i navodi se da se posebne mere primenjuju dok zastupljenost manje zastupljenog pola ne dostigne nivo njihovog udela u ukupnom stanovništvu.	Primedba nije osnovana.
	Razmotriti mogućnost organizovanja posebnog skupa koji bi bio posvećen pitanju da li ćemo imati mehanizam sudske građanskopravne zaštite koji propisuje Zakon o zabrani diskriminacije ili ćemo u novim Zakonom o rođnoj ravnopravnosti propisati novi mehanizam. Treba o tome razmisiliti. Ukoliko se odluči da nemamo poseban mehanizam u novom Zakonu o rođnoj ravnopravnosti, neka od rešenja predloženih u Modelu zakona treba ugraditi i u Zakon o zabrani diskriminacije, kako bi ovi zakoni bili jednoobrazni. S obzirom na osiromašenje stanovništva i činjenicu da još uvek nemamo Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, odlično je rešenje inkorporirano u model Zakona o rođnoj ravnopravnosti, a koje se odnosi na oslobođanje od plaćanja troškova. Odlično rešenje je i to što je u modelu Zakona predviđena i uloga sindikata (to rešenje trebalo bi inkorporirati i u Zakon o zabrani diskriminacije). Rešenje, dakle, može biti i izmena Zakona o zabrani diskriminacije, ukoliko se oceni da je to nabolje.	Nevena Petrušić, poverenica za zaštitu ravnopravnosti		
	U glavi IX. <i>Sudska zaštita</i> nije jasno razgraničen postupak zbog diskriminacije i radni spor. Odnosno po opštim propisima o radu moguće je pokretanje radnog spora koji nastaje kao posledica diskriminatorske radnje po osnovu pola, tako da je moguće da se radi o istim razlozima za pokretanje dva različita spora sa mogućim istim posledicama.	MDULS	Sudovi su u praksi u određenim slučajevima diskriminacije na osnovu pola primenjivali odredbe Zakona o ravnopravnosti polova, a u određenim slučajevima Zakon o zabrani diskriminacije. Rešenje u Modelu ima za cilj usaglašavanje prakse sudova i dobrih rešenja sadržanih u ZRP i ZZD. Pitanje je da li će se menjati ZZD kako bi sadržao dobra rešenja iz Modela zakona ili će postupak sudske zaštite biti propisan ZRR.	
	Bolje ovim zakonom regulisati sudska zaštitu. Ako se promena Zakona o zabrani diskriminacija može brzo sprovesti, onda je bolja alternativa.	Dalibor Todorović, predsednik SO Velika Plana		
	Bolje je da sudska zaštitu bude regulisana Zakonom o zabrani diskriminacije.	Predsednica SO Aranđelovac i predsednica Komisije za rodnu ravnopravnost opštine Aranđelovac		
	Rodni identitet kao zaštićeni osnov diskriminacije izostavljen je iz niza odredbi Modela zakona – čl. 3, st. 2; čl. 5, st. 1 i 6; čl. 7; čl. 8, st. 1 i 2; čl. 11, st. 1, t. 7 i 8; čl. 12, st. 3; čl. 17, st. 1; čl. 21, st. 1; čl. 22, st. 1; čl. 23, st. 1 i 3; čl. 31; čl. 34, st. 1; čl. 36, st. 1; čl. 55, st. 1; čl. 57, st. 6; čl. 64, st. 1; čl. 70, st. 1 i 2, te bi ga u citirane odredbe trebalo uključiti.	PRAXIS	Razmotriti unošenje pojma „rodni identitet“ radi doslednosti u čl. 5, stav 6, čl. 21, 22, čl. 31, čl. 34 (alternativa), čl. 36 (alternativa).	
	Predlažemo uključivanje kategorije posebno ranjivih grupa žena i prateće mere.	Labris		
	U radnim organizacijama u kojima su poslovi rodne ravnopravnosti dodeljeni zaposlenom koji već ima svoje radne obaveze, trebalo bi isplaćivati neki dodatak za poslove rodne ravnopravnosti, jer su ti zaposleni obično žene.	Snežana Milić, stručna saradnica za rodnu ravnopravnost		
	Preciznije definisati prava i načine ugrožavanja prava manjinske populacije koja je trenutno diskriminisana na osnovu seksualnog i rodnog izjašnjavanja. Ali sjajan početak.	Violeta Vukin, prof. filozofije, Zemunska gimnazija		

	Izbaciti formulaciju „... zbog pristojnosti i privatnosti...“, jer omogućava zloupotrebu. Naime, ko propisuje šta je pristojno i privatno?! U svim slučajevima koristiti alternativni član koji ne sadrži ovu formulaciju. Iako su definisane kaznene mere, mislim da bi trebalo uvesti jače mehanizme kontrole poštovanja zakona, posebno u slučaju visokog obrazovanja, jer malobrojna istraživanja o ovom pitanju pokazuju potpunu rodnu neosetljivost udžbenika i nastavnog materijala u visokoškolskom obrazovanju, ali se univerziteti često zaklanjamaju iza autonomije, koju naravno ne treba dovoditi u pitanje. Najproblematičniji deo koji se odnosi na implementaciju Zakona, tiče se visokog obrazovanja. Trebalo bi uvesti mehanizme koji bi pre svega obavezivali nastavno osoblje na univerzitetima da se rodno senzitivije kroz kurseve, predavanja, što je verovatno Sizifov posao, ali ipak... Takođe, u ovoj oblasti ima malo istraživanja, što bi možda bio dobar početak... Bilo bi dobro da fakulteti, na primer, imaju obavezu da produži neku stručnu prospektiju stanja, i da im se daju neke smernice za nastavne sadržaje po pitanju rodne osetljivosti, antidiskriminacije itd. Formiranje nekog nezavisnog tela na nivou univerziteta koje bi se bavilo ovim pitanjem, moglo bi da pomogne u implementaciji Zakona.	Dragana Popović, članica Saveta Centra za ženske studije, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu		
	Uprava za rodnu ravnopravnost je od 2011. prikupljala planove mera za ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova. U Modelu treba pomenuti poslodavce iz javnog i privatnog sektora. U vezi sa čl. 19 predlaže da se obaveza unošenja u opšte pravne akte odredaba o rodnoj ravnopravnosti i merama za uspostavljanje rodne ravnopravnosti predviđi za firme sa preko 300 zaposlenih kako bi smanjili broj firmi sa kojima bi mogli da rade, promovišu mere i organizuju obuke.	Jasna Vujačić, stručna grupa Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost		
	Odredbama modela treba obuhvatiti sve privredne i neprivredne subjekte. Kada je reč o obavezi pravnih lica, poslodavaca i pružalaca usluga i planu mera za otklanjanje ili ublažavanje neravnomerne zastupljenosti polova propisati obaveze za poslodavce koji u radnom odnosu imaju više od 250 zaposlenih na neodređeno vreme jer taj broj zaposlenih daje status srednjeg preduzeća.	Dragan Knežević, stručna grupa Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost		
	Veliki deo Modela su kaznene odredbe. Nadam se da je usklađen sa Zakonom o prekršajima iz 2014. i da nije u koliziji sa Predlogom za ocenu ustavnosti odredbi Zakona o prekršajima Zaštitnika građana.	Dragan Knežević, stručna grupa Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost	Provereno – model Zaka-na nije u koliziji sa Pre-dlogom ZG za ocenu ustavnosti odredbi Zakona o prekršajima.	
	U modelu nije istaknut položaj žena na selu. Postavlja se pitanje šta će se raditi u vezi sa poljoprivrednim gazdinstvima i sa zakonskom nemogućnošću da žena ima u svom vlasništvu poljoprivredno gazdinstvo.	Radmila Mitrović, odbornica, članica Mreže žena opštine Indija		
	Termine seksualni identitet i seksualna orientacija treba neodvojivo vezati sa pojmovima pola i roda u svakom kontekstu kršenja ljudskih prava u smislu ovog zakona, tako da bude potpuno jasno i određivo po kojim osnovima se pravo štititi u svakom konkretnom slučaju.	Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje Srbije, Aleksandra Sremčev, projektna saradnica		
	Odredbe koje se tiču rodno zasnovanog nasilja proširiti dodavanjem i rodno zasnovanog nasilja u odnosu na seksualnu orientaciju i seksualni identitet, kako bi osobama koje su žrtve nasilja bila pružena pomoć kroz specijalizovani program psihosocijalne, medicinske i pravne pomoći, s obzirom na to da ne postoji specijalizovani institucionalni mehanizmi koji bi na senzibilisan način pružili podršku ovoj kategoriji žrtava. Zaštita od rodnog nasilja u Modelu zakona (čl. 44, 46, i 48) izdvaja žene i decu kao predmet zaštite, ali se preveda potreba za analognom zaštitom mlađih muškaraca (npr. tinejdžera gej orientacije) ili transrodnih osoba, što je nedostatak zakona.	Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje Srbije, Aleksandra Sremčev, projektna saradnica	Nije korišćena adekvatna terminologija prilikom davanja sugestije.	

<p>Razmisliti da li čl. 54 treba uskladiti sa Istanbulskom konvencijom (dodatkom). U Model zakona uneti i odredbu o prevenciji (npr. vođenje kampanja), a ne samo na „lečenje“ i otklanjanje posledica kada je reč o sprečavanju nasilja prema ženama. Odredbe o finansiranju treba da se prepuste analizi efekata primene propisa. Princip dužne pažnje bi, u skladu sa čl. 5 Istanbulske konvencije, trebalo uneti u čl. 39. Pojačati ulogu Koordinacionog tela u smislu strateške uloge. Potrebno je strateško telo koje će izveštavati telo Saveta Evrope GREVIO.</p>	<p>Gordana Gasmi, Institut za uporedno pravo</p>		
<p>Porodični odnosi nisu u potpunosti definisani u odnosu na zdravstvenu zaštitu i pružanje usluga vezanih za planiranje porodice. Planiranje porodice, kao osnovno ljudsko pravo, trebalo bi upotpuniti i pravom na zdravstvenu zaštitu reproduktivnog zdravlja u smislu dostupnosti i pružanja usluga koje određuju i samo planiranje. Korak unapred bi bio i zdravstvena zaštita koja se tiče prava na seksualno zdravlje bez obzira na pol, rod, rodni identitet i seksualnu orijentaciju.</p>	<p>Asocijacija za seksualno i reproduktivno zdravlje Srbije, Aleksandra Sremčev, projektna saradnica</p>		

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

305(497.11)(094.5)

ПАЈВАНЧИЋ, Марјана, 1946-

Model Zakona o rodnjoj ravnopravnosti : u susret zakonu o rodnoj ravnopravnosti : pogled na moguća rešenja iz ugla Ženske platforme za razvoj Srbije / [autorce i urednice Marijana Pajvančić i Nevena Petrušić ; fotografija na nasl. str. Marija Piroški]. - Beograd : Fondacija Hajnrih Bel, 2017 (Novi Sad : Art print). - 63 str. : tabele ; 30 cm

Na nasl. str.: Ženska platforma za razvoj Srbije 2014-2020. - Tiraž 500.

ISBN 978-86-86793-20-1

1. Петрушић, Невена [автор] [уредник], 1958-

а) Родна рavnopravnost - Законодавство - Србија

COBISS.SR-ID 247695372

Sadržaj

Uvodna reč	3
Model zakona o rodnoj ravnopravnosti	7
Obrazloženje rešenja sadržanih u Modelu zakona	39
Prilog – Komentari i predlozi izneti na javnoj raspravi	42

Izdavač Fondacija Hajnrih Bel, Kralja Milana 6/I, Beograd
 Tel/ Faks: +381 11 630 32 82/ 306 76046
 E: info@rs.boell.org
 W: www.rs.boell.org

Godina 2017.

ISBN 978-86-86793-20-1

Autorke i urednice Marijana Pajvančić i Nevena Petrušić

Lektura i korektura Hristina Piskulidis

Fotografija na naslovnoj strani Marija Piroški

Prelom i dizajn Dušan Šević

Štampa Art print, Novi Sad

Tiraž 500

Licenca CC BY-NC-ND 3.0

